

ТИЖНЕВИК - REVUE HEVDOMADAIRE - TRIDEN'T UKRAINIENNE

Число 26-27 (84-85) рік видання III. 26 червня 1927 р. Ціна 3 фр. (Prix 3 fr.)

Париж, неділя, 26 червня 1927 року.

Спільність інтересів Азербейджану, Грузії, Північного Кавказу та України, що їх території окуповано Москвою, завжди підкреслювала необхідність координації зусиль в боротьбі з північним ворогом. Це вже від давнішого часу добре зрозуміли представники легальних правительств цих республік, прийшовши до висновку про konieczність взаємного порозуміння, сталого контакту та координації роботи.

Свідомість потреби цього де далі все глибше проймала й громадські кола наших народів. Появлення «Прометей» яскраво це засвідчило. Свого часу ми з задоволенням одмічали ті заходи, які зроблено було на чужині, головним чином в Парижі, для взаємного між собою ознайомлення і наближення. Разом з тим ми підіймали питання про об'єднані виступи перед чужинцями, які б сприяли висвітленню нашої справи та підкреслювали б спільність інтересів Кавказу і України. (ч. 8-66).

Комітет «France-Orient» давно вже віддавав належну увагу визвольній боротьбі Кавказу та України, чи то в своїх засіданнях та викладах чи то ввівши до свого бюлетеню окремі відділи «Франція-Україна», «Франція-Кавказ».

Снідаюч, що його допіру впорядив цей Комітет на честь головмісій Азербейджану, Грузії, Північного Кавказу та України дав нам і нашим сусідам та приятелям нагоду прилюдно заманіфестувати це порозуміння.

Одсилаючи читальника до короткого звіту про зібрання, яке звело до купи видатних представників французької політики, науки та

журналістики, вважаємо за потрібне підкреслити тут тільки два моменти.

Перше — це факт прилюдного спільного виступу представників України і Кавказу. Продумана і змістовна промова Алі Мардан бєя Топчібаші, який промовляв і менем всіх вкупі, не тільки зробила глибоке вражіння на присутніх, але запевне знайде собі співчуття і одобрення і далеко звідси, озвавшись луною в степах українських та горах кавказських.

Друге — що слід одмітити, це те заінтересування живе справою боротьби за незалежність та державність народів Кавказу та України, яке виявило численне французське товариство.

Ці два моменти — факт спільного виступу нашого і заінтересування ним та симпатії до нього чужинців — показують, як в порівнянні з недавнім минулим пішла вперед наша справа.

Той скрегіт зубований, яким зустрічають червоні окупанти кожду звістку про наближення між народами Кавказу і України та про шукання шляхів до об'єднання їхніх визвольних змагань, ще більше підкреслює значіння і вагу цих спільних виступів.

Можна тільки побажати, щоб це зрозуміння взаємних інтересів та конечности тісного контакту і координації праці де далі то розвивалося і поглиблювалося, переходячи через усю діяльність, як правительств республік, так і всього громадянства Азербейджану, Грузії, Північного Кавказу та України.

Європа та українське питання.

(З нагоди 10-х роковин Центральної Ради).

На вступі мушу зазначити,*¹) що тема вимагає поширення хронологічних меж. Відношення Європи до українського питання та відбиття його в європейській політичній літературі під час Центральної Ради

*¹) Ця стаття опрацьована на основі мого докладу на цю тему, виготовленого на спеціальних зборах у Подєбрадах з нагоди 10-х роковин повстання П. Р. 20. III. ц. р. Написана вона на бажання редакції «Тризуб» для спеціального числа присвяченого цим роковинам. Як в докладі, так і тут не можливо було використати всього чималого матеріялу, що відноситься до цієї теми та на загал є дуже цікавим й поки що мало відомим у широких колах українського громадянства. З цієї власне причини я наводжу бібліографічні дані до згаданого тут літературного матеріялу, вважаючи це доцільним та вказаним з огляду на чисте інформаційне завдання цього нарису. При цій нагоді мушу зазначити, що взагалі слід було б перевести бодай бібліографічну систематизацію чималої публіцистичної журнальної та книжної літератури на європейських мовах про українське питання під час війни та у зв'язку з нею.

не буде добре зрозумілим без хоч би загально освітлення стану цієї справи до війни, а подекуди й після неї.

Не буде перебільшенням констатувати, що перед війною Європа мало цікавилася українським питанням. Література про це на європейських мовах є здебільшого та звичайно українського походження чи принаймні інспірації.

Згадаю тут бодай головніші джерела, з яких європейська громадська думка інформувалася про Україну й український національний рух. Отже передовсім з відомого інформаційного часопису на німецькій мові, що виходив у Відні — «Ruthenische Rundschau», який пізніше називався «Ukrainische Rundschau». Цей часопис влаштував у 1905 р. цікаву міжнародню анкету з приводу заборони української мови указом з 1876 року: — «Das Urteil der europäischen Kulturwelt über den Ukas vom Jahre 1876», в якій чи не уперше корифеї європейської науки, літератури та культури мали нагоду прилюдно висловитися з приводу українського питання. З цих часів українська справа здобула між іншим великого приятеля в особі велетня ново-норвезької літератури Б'єрсона, що й потім виступав на захист українського народу головню з приводу укр.-польського антагонізму у Схід. Галичині. Перед війною видана була на німецькій мові вичерпуюча монографія про Україну та український народ відомого українського проф. Рудницького: — Ukraina. Land und Leute.

На французькій мові доводиться згадати спеціальне число паризького журналу: — Les Annales des Nationalités (1913. № 3-4), — виключно присвячене українській справі. Потім інформаційну брошуру Федорчука: — Le reveil national des Ukrainiens. (Paris. 1912), а врешті докладну інформаційну розвідку проф. М. Грушевського про українське питання в історичнім розвитку, яка на початку війни появилася в «Revue politique internationale», а потім була окремою брошурою видана «Союзом Визволення України» на німецькій мові — Die Ukrainische Frage in historischer Entwicklung. Wien. 1915.

На англійській мові (обмежую у цім вступі лише публіцистичним матеріалом у світових європейських мовах) — перед війною вийшла цікава монографія про Україну Bedwin Sands'a — The Ukraine; a lecture on Ukrainian history and presentday political problems (London. 1914).

Ось либонь і вся бодай найголовніша інформаційна література, з якої перед війною Європа черпала своє знаття про український рух та питання.

* * *

Війна, її це цілком зрозуміло, викликала в Європі зацікавлення до укр. справи. Передовсім очевидно у Центральних державах, що на загал трактували його із становища політичного утилітаризму та егоїзму. Цей закид відноситься передовсім донімецької публіцистики, яка чимало присвячувала уваги Україні, але добачаючи в ній лише Ахилесову п'яту парського колаسا або її передовсім чудову «Hornkammer», що має врятувати німецький «Vaterland» перед антантською блокадою, себ-то небезпекою вемниучого голоду.

Були, розуміється, й тут виймки, як, напр., цікавий нарис відомого німецького публіциста G. Steinow'a — «Das Problem der Ukraina», що є дуже цікавою спробою об'єктивного хоч і не безвзмилкового аналізу укр. проблеми в цілім її розсягу. Цікаво трактував українську справу з докладною знайомістю предмета відомий німецький вчений П. Рорбах, але й у нього русофобія переважала над українофільством, через що писання його набирали своєрідного вищегаданого забарвлення.

Належно та із зрозумінням далевойдучого політичного значіння цієї проблеми й хронологічно чи не перший з'ясував українське питання відомий шведський соціолог Г. Ф. Стефен у своїй цікавій праці по німецьки виданій у 1915 р. в Гні — «Krieg und Kultur» (Sozialpsychologische Dokumente und Beobachtungen vom Weltkrieg. 1914).

В другій частині цієї праці є дуже цікавий розділ: «У к р а ї н а, П о л ь щ а та В е л и к о р о с и я», в якій автор влучно розмежує історично і політично Україну від її сусідів—окупантів і зокрема з'ясовує українсько-російський стосунок в цілій його істоті, звертаючи увагу на те, як досі це питання «дуже просто вирішувалося систематичним стремлінням великорусів знищити український нарід насильним робом й примусити його зникнути у великоросійським» (ст. 149). Цікаво, як цей шведський вчений та політик з недовір'ям ставиться до майбутньої ліберальної й демократичної нової Росії, висловлюючи сумніви щодо цього, чи зможе вона належно й безстороннє вирішити палку цю справу.

— «Чи маємо ми», — запитує він, — сподіватися «демократії та свободи» для України? Це питання є у сучасний мент для «наверненої» Росії значно більше питанням сумління ніж питанням про «свободу й демократію» у Польщі та Фінляндії. Треба буде саме дуже багато дійсної великоросійської п е р е м о г и над собою, щоб бути справедливим супроти України, ніж признати справедливість щодо Польщі та Фінляндії». (ст. 150).

Він звертає далі увагу на те, як під час війни впали у націоналістичний транс навіть такі корифеї російської демократії та революційного напрямку, як відомий ідеолог новочасного анархізму, князь П. Крпоткін, якому Стеффен закидає, що він стався після вибуху світової катастрофи «в е л и к о р о с і й с ь к и м н а ц і о н а л і с т о м» (ст. 165); і саме цей факт, що на його думку, є дуже симптоматичним для передбачання майбутньої поведінки російського лібералізму та демократії щодо українського питання.

У цім свому прогнозі видатний шведський соціолог не дуже помилявся. Політика п о в о р о с і й с ь к о ї «Тимчасової Влади» в значній мірі підтвердила сумніви та песимизм Стеффена щодо справедливости Москви відносно України.

Автор цитованної тут шведської праці слушно критикує далі русофільські писання антантської преси, а передовсім англійської, що, зрозуміло, бодай публіцистично старалися очистити свого московського союзника від закиду в політичнім реакціонізмі.

Стеффен остерігає перед захопленням та вірою в те, що «Russia is not so black as she is painted», або, що «Russia is going to turn a new leaf» (ст. 149), як це хоче вмовити усім лондонська та антантська журналістика. Він тому радить іншим європейцям залишитися при своїй старій методі, отже рахуватися передовсім з тим, що вони «б а ч а т ь», а не що «ч у ю т ь». Це, на його думку незвичайно важне для того, щоб переконатися. «я к у к р а ї н с ь к е п и т а н н я буде трактуватися російськими лібералами та іншими «Kommtenden Männer» та як воно взагалі має тенденцію розвиватися». (ст. 150).

Здається, що ще довший час прийдеться дотримуватися цих методичних вказівок шведського соціолога при оцінці справжнього відношення Москви до України.

* * *

Становище англійської преси до проблеми російської, а таким чином й до національних питань на Сході Європи, як воно було вище схарактеризовано словами Стеффена, є взагалі типовим для відношення антантської громадської думки до цих справ, а в тім числі й до української.

Це зокрема доводиться констатувати про становище Ф р а н ц і ї до українського питання. Воно є традиційно консервативне й диктується основним поглядом на Схід Європи, як політично рівнозначний з Росією, а національно призначений, мовляв, самою природою до витворення л и ш е о д н о ї н а ц і ї, а отже й до неминучого засмилювання всього не-російського населення, за виключенням лише польського та фінляндського.

Класично цей погляд сформулював відомий французський вчений А.

Меруа - Бол'є у своїй відомій монографії «Les russes et l'empire des Tsars» (1878. І), де він доказував, що «російська земля сотворена для єдності» й що «різнорідність рас та племен є у неї лише історичною спадщиною.»*)

Цей погляд був, річ зрозуміла, з присмістю засвоєний передовсім російською наукою (Краснов, Восійков), а зрештою аж до війни був офіційним становищем й європейської науки та політики взагалі.

Навіть війна та революція на Сході Європи не змогли остаточно зліквідувати це анахроністичне відношення Франції до б. Росії, а через призму цього своєрідного русоцентризму й до України та українського питання.

Яскраво й типово це видно, напр., з новітньої праці В. Lavergne'а професора юридичного факультета в Нансі: — «Le principe des nationalités et les guerres» (Париж. 1921), де негативне відношення до самостійності України аргументується цілою низкою, на думку автора та по його теорії, переконуючих доказів.

Між иншим напр., також тим, що укр. населення, мовляв, не творить «відрубної історичної групи» (ст. 19). Правда Лявернь взагалі скептично дивиться на самостійницькі прямування майже всіх був. «окраї» царської Росії, гадаючи, що «... все бракує цим областям, щоб вони могли закласти свої незалежні держави» (ст. 33). Отже не може дивувати його проти-українське становище, яке на жаль при всій своїй науковій безпідставності поділяється багатьма його земляками, серед яких білими воронами є поодинокі публіцисти чи вчені, що зрозуміли істоту проблеми Сходу Європи, визволилися з-під гіпнозу русоцентричного її трактування та завляли отже річeve й об'єктивне становище що-до українського питання, як напр. А. van Genep, автор дуже цінної праці: — «Traité comparatif des nationalités». (Paris. 1922).

Можна либонь припустити, що таке становище Франції до Сходу Європи, типово русофільське (а подекуди й полонофільське) пояснюється до певної міри чималими російськими та польськими впливами у французькій публіцистиці.

Розуміється, що в інтересах самої Франції воно мусить бути скориговане в напрямі пристосування до реальних, головню міжнаціональних відносин на території б. Росії.

* * *

З черги слід тепер перейти до характеристики відношення чехів до українського питання у зв'язку з темою, яка тут порушена.

Матеріалу під цим оглядом є дуже багато. Без галезного освітлення цього питання в історичній ретроспективі, трудно було зрозуміти новочасну еволюцію й навіть певні хитання чеської позиції відносно України й головню в справі самостійності укр. держави.

Певно в жаднім иншій випадку вплив Центральної Ради та національної укр. революції не був більш рішаючим, ніж у цім.

Розміри цього нарису не дозволяють однак докладно зайнятися тут цією справою, якій очевидно доведеться присвятити окрему та спеціальну статтю.

Доводиться отже обмежитися поки що характеристикою відношення до нашого питання теперішнього президента ЧСР проф. Масарика, як найбільш типового для демократичного напрямку чеської громадської думки, залишивши тим часом на боці цікаві та цілі самої орієнтації погляди с.-д. посла до ч. с. парламенту (до речі від Підкарпаття) — інж. Я. Нечаса, відомого чеського історика Сходу Європи, проф. Я. Бідла, компромісову позицію славетного чеського археолога проф. Л. Нідерле й консервативну проти-українську ідеологію відомого чеського політика д-ра К. Крамаржа.

*) Пор. про це мою працю — «Поневолені народи царської імперії»; розд. І.

Проф. Масарик від давна цікавився українським питанням. Не раз він присвячував йому увагу в своїх писанчях й як посол до австрійського кельшнього парламенту — активно виступав з приводу нього.*) Під час війни проф. Масарик порушив укр. питання у своїй відомій статті «Проблема малих народів й війна», що вийшла у літку 1917 р. й де умовно він висловився за національну самостійність українців та зарахував їх до найбільших з числа поневолених народів.

Головно ж своє відношення до цього питання він з'ясував у своїй програмовій монографії — «*Novà Evgora*». Дуже цікавою є історія цієї книги, без знання якої тяжко зрозуміти її політичну психологію взагалі, а зокрема її становище, яке Масарик у ній заявляв щодо української справи.

Відсилаючи що-до подробиць під цим оглядом до вищезазначеної цієї своєї розвідки, тут мушу лише зазначити, що й на цей раз Масарик трактує українське питання інтегрально, а не, як це звичайно робиться, лише у філософській площині бо, на його думку; «політична самостійність не керується лише мовою, як це найкраще доказують самостійні німецькі держави. А що мас силу на Западі, мусть мати також силу на Сході» (підкреслення тут і далі мої. О. Б.).

Для Масарика українське питання під час війни було органічно звязано з небезпечкою пангерманізму, звідси його критичне відношення по постулату повної державної самостійности України. Він тому визнав III універсал, але рішуче висловився проти IV, що мотивував таким чином: — «Ми визнали Україну, що III Універсалом проголосила себе самостійною державою, але в рамках федеративної Росії, це ми могли признати з чеського й слов'янського становища. Але 25 січня 1918 р. (я маю новий календар) українці видали IV Універсал, в яким проголосили себе зовсім самостійною державою, вже не в межах Росії. А сам особисто, оскільки би мав право взагалі говорити про це, не можу признати самостійну Україну по-за межами Росії за правно-політичну форму: бо проти моєї думки є розбивати Росію; це на мій погляд, просто працювати для Прусії. Я гадаю, що ми всі такого погляду. Я неохоче робив би щось лише персонально».

Остаточно він таким чином вирішує українське питання у «Новій Європі»: «Україна буде автономичною співчастиною Росії, бо спроба осамостійнення показала українцям, що відокремлення їх від Росії приводить їх під курателю німців»... (с. р. 219).

За українцями галицькими й буковинськими він визнає право вирішити своє відношення що-до Польщі та України.

Коли після скинення гетьманської влади повсталала УНР, — Масарик визнав її де факто. Зрештою він, як і ч. сл. міністр закордонних справ д-р Бенеш, за вирішення укр. питання у звязку з загально-російською проблемою. Здається, що найвідповіднішу державно-політичну форму для цього він добачив би у створенню «Східно-європейських Сполучених Штатів».

Це становище Масарика до українського питання можна вважати типово-чеським, принаймні для поступово-демократичного громадянства. Слід однак констатувати, що революція на Сході Європи, зокрема українська національна революція та діяльність Центральної Ради вплинули на де-кого з чеських діячів у тім напрямі, що вони висловилися за повну та цілковиту державну самостійність України.

*) Про це докладніше говорить у моїй розвідці: — Масарик про Україну у брошурі: Життя й світогляд Т. Г. Масарика — (Відень. 1921). Вичерпуюче я зясовую цю справу у спеціальному нарисі: — Масарик й Україна, — саме підготовленному до друку, де аналіз й відношення Масарика до українського життя обіймає й новітні його праці до автобіографічних епогдів з часів війни та революції, себ-то його «*Svetove revoluce*» включно.

Напр., на думку цитованого вже тут чеського історика проф. Б. І д л а: «єдино вірним становищем є... визнання існування її самостійности укр. народу без застережень її зо всіма практичними наслідками цього, без огляду на дальше утворювання його відношення до великорусів.»*)

Я. Н е ч а с теж такої думки, констатуєючи у нищечитованій своїй праці, що «українське питання не є лише російською справою, але слов'янською»**).

Але докладно про це доведеться говорити окремо та иншим разом, як це вже було зазначено попереду.

* * *

Безсумнівно, що українська національна революція та вислів її у повстанню Ц. Р. та діяльність цієї установи викликали певну її чималу ревізію у відношенню Європи до України. Треба було визнати політичний характер укр. питання, й до того ще у міжнароднім навіть масштабі.

Наведемо кілька ілюстрації та доказів цього твердження.

Передовсім слід тут згадати про відомого англійського вченого й публіциста Seton Watson'a (псевдонім — Scotus Viator) одного з найвидатніших сучасних націоналів і чудового дослідника національних відносин у б у в. Угорщині (головно-словацького й південно-слов'янського питання).

В часі війни він видавав спеціальний журнал, присвячений з'ясуванню національних справ: — «The New Europe», та випустив дуже цікаву книжку з приводу цих питань під заголовком — «Європа у переродженню».

В згаданім цім журналі й книжці він присвятив окремі нариси укр. питанню. Стаття ця було писана у 1917 р. отже під впливом революційних подій на Сході Європи. Англійський публіцист у цім нарисі кочстатує п'ять головних проблем, що були причиною світової війни, а саме: 1) англо-німецьку конкуренцію, 2) ельзасько-лотарингське питання, 3) Царьгород, 4) південно-слов'янську справу й 5) українську проблему.

Із цих всіх питань, на його думку, лише останнє було цілком знехтоване на міжнароднім форумі. «Про п'яту справу, — пише він, ***)—можна слушно вказати, що після трьохлітніх боїв громадська думка ледве чи знає щось про неї. Розвій подій від революції спричинив однак, що б е можна її вже більше нехтувати, з особіа тому, що вона основно змінила традиційне відношення Австрії та Росії до неї і між собою».

Знавець імперіалістичного пан-націоналізму, Сеті Уотсон таким чином висловлюється з приводу відношення Росії до України: — «Дійсно російські націоналісти користують ся у відношенню до України цими самими аргументами, якими мад'яри так довго обдурювали Європу відносно угорських поневолеваних народів». (ст. 299).

Врешті що-до закиду антиросійської орієнтації й германофіліства на адресу укр. самостійників, цей англійський публіцист каже, що, мовляв, українці відчувають ворожнечу «до всіх, хто у свому захопленню Росією засвоював російську реакційну теорію, що український народ є вигадкою». Таким чином, на думку Скотуса Віятора, українці примушені були «дочасно шукати союзників серед німців». (ст. 301-302).

Славетний покойний шведський соціолог й фундатор нової наукової дисципліни геополітики, Р. Челлен (R. Kjellen) також трактує

*) Пор. працю Я. Нечаса: *Vychodoevropska tragedie a Ukrajina*. Прага. 1919 стр. 8-9.

**) *idem*. — 9.

***) Цитую за чеським виданням його праці: «*Ugorska v pregodu*» (стр. 294). Докладніше про це порів. мою статю: *Ukrainian problem (1919-1924)* в ювілейнім збірнику журналу «*Slovansky Prehled*» (Прага. 1925. Стр. 282-92).

українське питання, як один з геополітичних мотивів світової війни.

У своїй монографії — «Die politischen Probleme des Weltkrieges», говорючи про відношення Австрії до Росії й Росії до України, він каже: «маємо отже всі доводи признати укр. питання за один з головних мотивів світової війни, бо вона спричинила непереможний конфлікт між двома великими державами» (ср. 73).

Врешті слід ще тут згадати про знамениту націоналістичну монографію голландського відомого соціолога Р. С. Штайнмеца: — «De Nazionaliteiten in Europa (Eene soziographische studie), видану в Амстердамі р. 1920*), автор якої присвячує найбільше уваги укр. питанню, трактує його не лише з незвичайною знайомістю предмета, але й з великою симпатією та вирішує його в напрямі повної державної самостійности, певно віруючи у те, що Україна буде незалежною державою й гратиме не аби яку роль в родині європейських народів.

Наприкінці для характеристики нового відношення Європи до українського питання в наслідок укр. національної революції нагадаю про дві цікаві й симптоматичні публікації.

Маю на думці працю на есперантській мові визначного болгарського есперантиста й публіциста І. Х. Крестанова: — «Ella proksima Oriento» (De Ukrajnio gis Georgio. Bern. 1919), се-то по українському: «З ближнього сходу (від України до Грузії)», що перевісно друкувалася на шпальтах центрального есперантського органу: «Esperanto» та є дуже добрим інформаційним нарисом про відродження та політичне визволення всіх східно-європейських народів. Вона починається незвичайно прихильним і рівночасно річевим оглядом укр. справи. Слід згадати, що цей матеріал був використаний відтак всіма національними есперантськими організаціями, се-то в перекладі був поширений по цілому світові і принаймні на 40-50 мовах найрізноманітніших народів та навіть кольорових племен. Пропагандійне отже значіння цієї публікації справді величезне й дійсно у світовім масштабі.

Найбільш однак симптоматичною доводиться признати офіційну публікацію про Україну англійського міністерства закордонних справ, видану у збірці його історичної секції (Handbooks prepared under the direction of the historical section of the Foreign Office. № 52 (№ 52) під заголовком «The Ukraine» (Лондон 1920). В цій бібліотеці опубліковуються матеріали, якими користувалася британська дипломатична місія на мировій конференції. Тепер цей матеріал дається до диспозиції ширшого загалу в надії, що «він може бути корисним для студіючих історію, політику, економіку та закордонні справи, для публіцистів взагалі й для промисловців та мандрівників», як кажеється у передмові до цього видання.

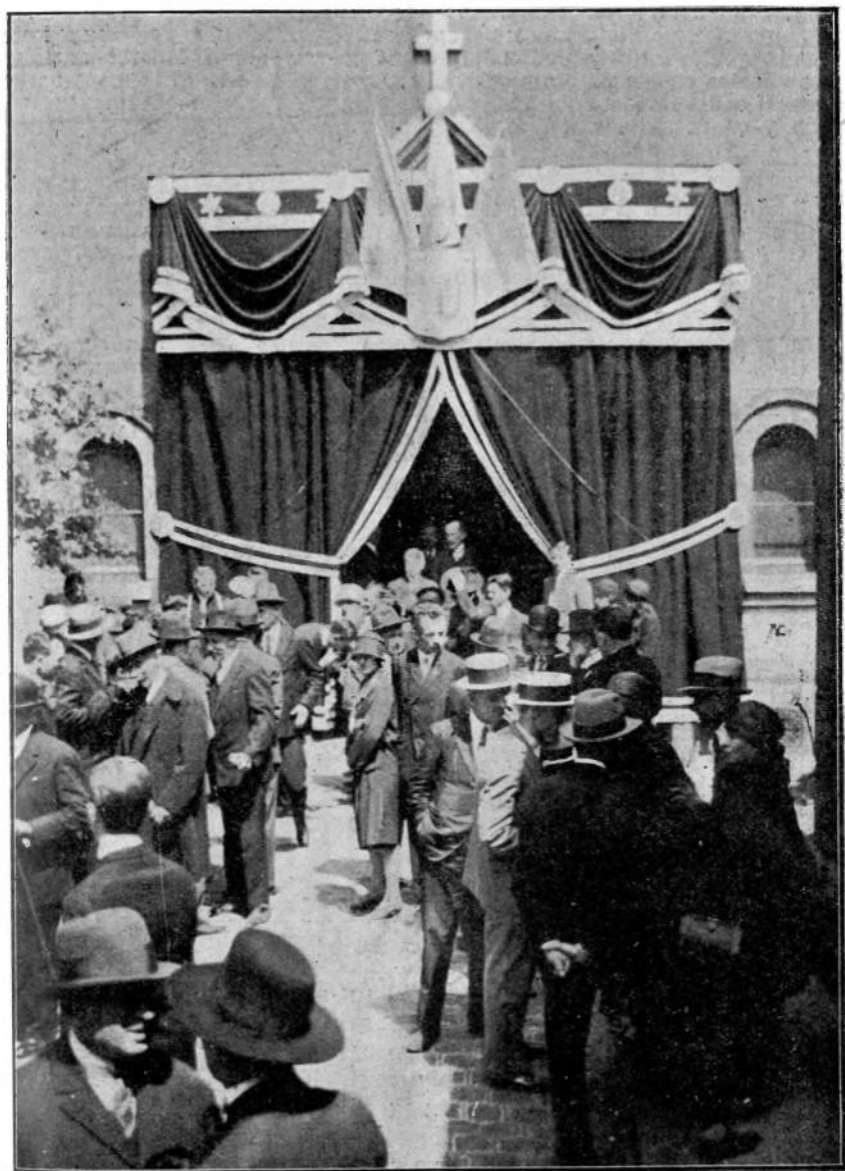
Нариси ці дійсно вичерпують й всебічно трактують поодинокі національні чи державні справи. Очевидно, вони не безпомилкові й з приводу публікації про Україну Укр. Дипломатична місія у Лондоні вислала листа із спростуванням важливіших та річевих помилок. Лист цей був уміщений перед текстом і видавництво у своїй відповіді висловлює жаль з приводу цих помилок, дякує за їх спростування та обіцяє виправити їх у новім майбутнім виданню цієї публікації. Отже є добра воля, якої марно довелося б українцям шукати у найближчих своїх сусідів слов'ян.

В цій англійській праці заслуговує на увагу історична сьєма політичного розвитку України. Вона зовсім не є такою, як уявляє її собі традиційна російська історіографія, вважаючи пізній москоський період продовженням давнішого київського.

Англійська ця публікація ділить історію України на три основні періоди:

*) Пор. докладний звіт про неї в журналі «О б'є д н а н н я» (Відень 1924 г. 1) стр. 94-95.

Оздоба Української Православної Церкви в Парижі в річницю смерті С. Петлюри.

1. Київська Русь. Татари (850-1340).
2. Литовське та польське панування (1340-1795).
3. Російське панування (1795-1917).

З детального поділу цих основних періодів виправдується ця хронологічна трипартитія української історії, де пануванню Москви визначено часово більш скромне, а рівночасно й відповідніше місце. Цікаво, що аналогічної майже схеми дотримувється згаданий тут чеський історик проф. Бідло у своїх викладах історії України.

* * *

Закінчуючи цей огляд відношення Європи до українського питання у світлі передовсім літературно-публіцистичного його трактування, — доводиться констатувати факт очевидного впливу укр. національної революції в напрямі більш об'єктивного та річезого розуміння значіння української проблеми для нової Європи взагалі, а з окрема на Сході Європи.

Проф. М. Грушевський свій вищезитований нарис про політичну еволюцію укр. питання закінчує словами:

«Кожний знавець східно-європейських відносин мусить однак передбачати наперед, що оскільки світова війна не розв'яже українського питання — воно станеся джерелом чових заворушень у східній Європі. Українська проблема не може бути вже спроваджена із світа чи замовчана. Вона так загострилася й увійшла саме в таку стадію, коли можна її розв'язати лише шляхом політики позитивної творчости.»

Хоч вже після війни, яка на жаль не вирішила української справи, Европа починає врешті розуміти важке значіння цього питання, як це видно з вищенаведених ілюстрацій. Починає тямити, що Україна це «die werdende Grossmacht», — кажучи словами дуже впливового берлінського часопису («Berliner Börsen Zeitung»).

Не підлягає сумніву, що велику заслугу підцим оглядом має факт повстання та діяльності Центральної Ради, як вислову волі українського народу та самостійного існування. Завдячаючи Центральній Раді, українська справа перестала бути для світового форуму аполітичним культурно-національним питанням й стала світовою міжнародно-політичною проблемою, що так переконуюче й з європейського становища з'ясували великі європейські вчені — Сетн Уотсон, Р. Челлен, та Р. С. Штайнмец.

О. І. Бочковський.

Подєбради. 7. IV. 1927 р.

Куди завели волинські політики?

Вже в своїх попередніх статях*) ми звертали увагу як на брак політично грамотної інтелігенції на західних землях українських, так і на неплідготованність, а той просто духову убогість багатьох послів, членів Українського Соймового Клубу. Страшні наслідки всього того прийшли швидче, ніж ми сподівалися.

Першими зникли з політичного обрїю, впакувавши вперед з пару сотень спантеличених селян ніби то за «високі» ідеали соборного рабства під московським чоботом, — послі-комуністи. Пізніше з'явилася група послів, членів «Селянського Союзу», яка доорієнтувалася остаточно до підпорядкування галицьким москвофілам з-під стягу «Народньої

*) Див. «На чужой млині» ч.18 з 1926р. та «З життя Волині» ч.25 з 1926р.

Воли», Але де-хто з послів-сельробовців швидко переконався, що приналежність до «сельроба» не збільшує, а зменшує шанси на затримання і на майбутнє посольського мандату, і вийшов з цієї організації. Наслідки того були такі: досі по наказу з Москви «сельробовці», в пресі паскудили, як могли, «ундовців», а ті в свою чергу тим же віддячували першим. Після ж «виходу» з «сельробу» п. Васильчука й заснування ще одної партії під назвою «сельсоюз» (ніби повернення на старі позиції) почалися ще змагання в самоопльовуванні між цими двома новими «групами». Підставою для полеміки є твердження: «хто не зі мною, — той злодій, шахрай та особа підозріла.» Внаслідок дружньої праці через самий короткий час виборці побачили, що мало не половина обраних ними послів — це особи досить непевні, а то й такі, яких просто треба гнати.

Минуло лише чотири роки з дня, коли посла, очевидячки передбачаючи, що суспільство, а тим більше нащадки постараються можливо скоріше забути багатьох з них, видали альбом з власними портретами. І от вже за ці чотири роки соймова репрезентація, будучи іграшкою в чужих руках, своєю практичною «працею», показала один одного в такому освітленні, що серед населення пропав майже весь авторитет, яким вона початково все ж користувалася. Один, наприклад, дочекався того, що йому українці порадили не показуватись до українського собору, про інших з'явилися в пресі такі «пікантні» історії, що треба думати, важко їм буде змусити суспільство за них забути.

Поки такі «політики» займалися взаємною компромітацією, на українських землях позакладало свої філії «Русское народное объединеніє» й по тихеньку почало свою шкідливу, руйнуючу працю. Селянство тим всім обурене, а нечисленна інтелігенція поважно занепокоєна, передбачаючи ту складну й некористну ситуацію, в якій ми опинимося під час майбутніх виборів.

Коли коротка праця свого часу на Волині уряду УНР підготувала ґрунт до того одчодушного й одноцільного українського фронту, завдяки якому одержали українці на минулих виборах таку блискучу перемогу, то чотирьохлітня «діяльність» волинських «політиків» привела до того, що на майбутніх виборах виступатимуть п'ять чи шість скомпрометованих «партій» (і то все українських), кілька послів «самостійно», а в додаток комуністи та московське народне об'єднання.

Думаю, що для кожного ясно, хто «третій», не названий нами, найбільше скористає з того стану, й подякує «досвідченим» політикам, які довели своєю злочинною діяльністю до такої дезорганізації українське суспільство, що воно замість ліпше організуватись до нової боротьби, зійшло на манівці, розбившись на безліч слабих струмочків.

Час би вже отямитися і почасти направляти свої помилки.

Час би зрозуміти, що партії тоді корисні й потрібні, коли вони є дійсно політичними організаціями, витвореними певними класами суспільства, й боряться за інтереси тих класів, а не «потьомкинськими селами», що тільки підроблюються під українські партії, заступаючи

в дійсності інтереси різних сусідів, що так охоче підтримують всіляк провінційні великості.

А ті, натягнувши пару десятків малоосвічених селян або міщан, з радістю творять «партію», заступаючи, на їхню думку, їхні власні інтереси, а в дійсності інтереси тих, хто фінансує ці «організації».

Головною прикметою тих всіх «партій» є намагання сховатися за формулу «соборности» (а інколи за формулу «реальної політики»), обминути ствердження факту поділу України й окупації всіх її земель, бо ствердження цього привело б з неублаганою конечністю до координації змагань усіх, навіть найбільш ворожих соціально, партій на ґрунті боротьби за власну державність. А така координація цілком непотрібна для тих, в чиїх руках частина наших послів грає роль звичайних маріонеток.

Боляче дивитися, коли неначе на ярмарку, з криком і лайкою, послушні эле захованим рукам, такі послі-маріонетки дзвінко б'ють один одному пики, забавляючи публіку й даючи «прибуток» справжнім аранжерам цієї політики. Час од часу вони, очевидно, по наказу, обкидають болотом емігрантів з Великої України, пишучи про них, не як про українських громадян, а як про якийсь сторонній елемент, свого роду «іногородців» (так наказують нашим «соборникам»). До цього веде провокація тих сусідів, що вміло грають на самолюбстві містечкових політиків, які бачать, що більшість економічних і культурних українських організацій фактично створена і обслуговується еміграцією. Емігранти не беруть участі в політичному житті, але цього мало, треба туди, де вони працюють, та в культурно-економічні та кооперативні установи внести політиканство, бруд і гризню. Цього треба тим, хто хоче вповні використати принцип «divide et impera». І це вдається, бо ті, кому наказують, слухняно виконують волю як Чичерина, так і інших, котрим залежить на розбитті національних сил, на тому, щоб можливо скоріше населення забуло велику боротьбу нації за свою державність в 1917-1920 роках, та щоб імена героїв тієї боротьби та вождів вживалися несвідомими підголосками, як щось гидке, так як до революції росіяне вчили по школах і всюди вживати ім'я великого гетьмана Івана Мазепи. Успіхів наші вороги де-яких все ж досягли: вже можна почути від де-кого з «свідомих» волинських українців, що свято десятиліття української армії або свято 22 го січня — це свята «петлюровці».

Коротко кажучи, розбивши національне й політичне життя, послі завели своєю бездіяльністю, амбітністю та політиканством тих, хто їх обрав, у сліпу вулицю, з котрої треба негайно спільними силами шукати виходу, бо буде запізно.

І. М.

Український Гурток імені М. Драгоманова в Болгарії в роковини смерті С. Петлюри.

На колонізаційні теми. *)

III.

Наведені в першому числі цієї серії нарисів причини підпаду сільського господарства у Франції далеко не вичерпують цього складного питання, але все ж, не входячи в детальне освітлення справи, можна категорично твердити, що всі ці причини є характеру зовнішнього, а не внутрішнього, і що не французька земля відмовляється годувати французів, а французи відмовляються обробляти свою землю.

Кажучи ясніше, земля залишилася тою самою, а в багатьох випадках і поліпшилася з недавніх часів, коли Франція була одною з поступовіших сільсько-господарських країн Європи. Способи обробітку землі і рентабельність її також піднеслася, але все ж вигідне промислове становище Франції і висока культура міського населення приводять до слідуєчої дуже знаменної статистичної таблиці, що показує всасовідношення міського і сільського населення Франції за різні роки і характеризує велику тягу селян до міста:

рік	міське населення	сільське населення
1870	46%	54%
1880	47%	53%
1911	56%	44%
1923	66%	34%

*) Диви «Тризуб» ч. ч. 6 і 13.

З цієї таблиці ми бачимо, що в той час, коли за перше десятиліття після Франко-пруської війни сільське населення Франції зменшилося на кошт мійського лише на 1%, в слідуючі 3 десятиліття це зменшення досягає в середньому 3%, а в останнє десятиліття вже дорівнюється 10%. Під що ж поруче явище прийняло ще гостріший характер. Коли ж ми до цього додамо, що при замітній у Франції депопуляції, це не є лише зміна взаємодносин, а абсолютне зменшення сільського населення бігом першої чвертини цього століття на повних 6.000.000 осіб, то побачимо, що Франція стоїть на певному шляху що-до здійснення ідеалу Уельса, щоб все населення мешкало у містах, а землі оброблялися механічним способом спеціальними відділами робітників. Тим часом до фактичного здійснення цього ідеалу все ж далеко, а практично ми маємо справу лише з звичайним браком робітників, якому й треба запобігати звичайними заходами колонізації.

Не входячи в огляд всіх департаментів Франції, де почувается ця криза і де можливе улаштування наших колоністів, ми спинимосся лише на південно-західній Франції, де ця криза найбільше відчувається, а тому є найбільше можливостей улаштуватися, і де разом із тим найліпші землі Франції сполучаються з найліпшим підсонням і дуже добрими умовами господарювання.

Землі ці лежать в басейнах двох великих річок, які пливають до океану, а саме Гарони і Дордони і де-кількох менших. Всі ці річки проходять в більш чи менш широкі долини, які і складають найбільш придатну для гоподарювання і родючу землю. Далі від річок долини, які іноді бувають шириною до 50 кілометрів переходять в пагорки, які на півдні переходять в свою чергу в Піренейські, а на сході в Севенські гори.

В залежності від більшої чи меншої висоти цих гір, на них можливе поступово: сільське господарство, скотарство (найбільше вівчарство) і нарешті на самих високих лише лісове господарство.

Зрозуміло, що інтерес українського колоніста найбільш спростований на землі сільсько-господарського значіння. А землі ці лежать переважно в слідуючих департаментах: Шарант, Нижня Шарант, Дордонь, Верхня Гарона, Гер, Жіронда, Ланд, Лот, Лот-і-Гарона. Департаменти ж Арієж Тарн і Гарона, Низькі Піреней і Високі Піреней вже заняті узгіррями, де тяжко знайти відповідну землю і де приходить ся займатися скотарством, що потребує певного капіталу.

Характер ґрунту настільки різноманітний, що тяжко зробити йому коротку характеристику і при виборі ферми треба бути дуже обережним, бо в двох поруч лежачих фермах можуть оказатися цілком різні ґрунти. Здебільшого ґрунт гіршає в залежності від підвищення місцевості.

Якість ґрунтів найліпше характеризує кваліфікація, зроблена комісією чеського міністерства хліборобства, яка докладно обслідувала ці місцевості, з метою колонізації їх чехами. Комісія, просудіювавши департаменти Верхньої Гарони, Лот-і-Гарони, знайшла, що «землі, підсоння і атмосферичні умови є настільки вигідні, що при середньому у обробітну можна одержати врожаї в с і х сільсько-господарських культур такої висоти, як на кращих землях чеських при дуже і н т е н с и в н о м у господарстві».

В дальшому ми торчнемося урожайності в цих районах, а що до підсоння, то дійсно можна цілком zgodитися з чеською комісією, що воно дуже добре і наближається до нашого кримського, чи південної Кубані. Середня річна температура + 12° Ц., річки не замерзають і морози бувають тільки на узгіррях. Опадів буває в середньому 700 $\frac{m}{m}$ і розподілюються вони досить зручно, як показує таблиця, узята з метеорологічних дослідів станції одного з сухіших районів.:

Січень	85 $\frac{m}{m}$	Липень	27 $\frac{m}{m}$
Лютий	0 $\frac{m}{m}$	Серпень	14 $\frac{m}{m}$
Березень	88 $\frac{m}{m}$	Вересень	56 $\frac{m}{m}$
Квітень	40 $\frac{m}{m}$	Жовтень	64 $\frac{m}{m}$
Травень	70 $\frac{m}{m}$	Листопад	33 $\frac{m}{m}$
Червень	58 $\frac{m}{m}$	Грудень	70 $\frac{m}{m}$

Атмосферична вохкість доповнюється ще дуже розвиненою сіткою дрібних річок і тому майже ніде не приходить ся уживати штучної поливки, Сильні вітри, град і хуртовини, як і важкі зливи бувають дуже рідко.

Відповідно ґрунту при гарному підсоєнню рослинність є теж дуже різноманітна. На південних схилах гір вона наближається до суб-тропічної, зустрічаються пальми, норвовий дуб, магнолії та мише: в долинах же і на північних схилах вона наближається до південної України. Є всі наші овочеві дерева. Зустрічається навіть береза, якої на півдні вагагалі немає. Виноград росте всюди.

Лісове господарство стоїть на дуже низькій ступені і лише каштанові ліси, які засаджуються спеціально для годівлі свиней, звичайно краще урядковані.

Те ж саме можна сказати і про луки, які при розповсюдженій екстенсивній системі господарства, здебільшого залишаються без жадного догляду і часто цілком дичавіють. Де-які заростають купинами та очеретом настільки, що не лише машиною, а і косяю вкостити їх можна лише з великим трудом.

Що ж до сільсько-господарських культур, то український хлібороб не зустріне майже нічого незнайомого як в хлібах, так і в городні. Ріжниця буде лише в сезонах засіву, бо, напр., овесь сіють на озиме, а город майже всюди дає два врожаї на рік, звичайно в квітні і в вересні.

При екстенсивному веденні господарства і не завжди вистарчаючому угноєнню, французи мають далеко не максимальні врожаї, але все ж їх можна назвати цілком задовольняючими, як це видно із слідуючої таблиці, де наводимо, замість принятих у Франції для міри збіжжя гектолітрів, урожаї в кілограмах з 1 гектара, середні величини за останні роки, а зарозом і ціни на продукти за 100 кг. на станціях залізниць.

Назва продукта	врожай в кгм. з 1 гектара	Ціна за 100 кгм. у франках
Пшениця	1.500	250
Жито	1.600	175
Овес	1.600	135
Ячмінь	1.200	165
Кукуруза	1.200	
Картопля	15-17.000	75
Клеверне сіно	3.500	45
Люцерна	4.400	55
Вина	50-70 гектолітрів	

При цьому треба відмітити, що згідно дослідам меліоративних установ міністерства хліборобства при інтенсивній обробці і доброму угноєнню врожаї легко можуть бути піднесені для хлібів на 30-75% і для трав на 50-100%. В залежності від способів обробки і чистий прибуток дольового господарства виносить пересічно 1.000-2.000 фр. на 1 гектар. В цю суму натурально не включається прибутки від скотарства, птахівництва та шпше.

Найбільше уживаною системою господарства є трьохкпілля. При цьому пересічний фермер мало поуживає для обробки машин. Звичайно його реманент складається з однокібового оборотного брабантського плугу, пари борін, примітивного вальця і невеличкої сівачки, яка часто буває одного віку з господарем. Лише в більших господарствах та маєтках можна зустріти модерні сільсько-господарські знаряддя і широко застосовання мотокультури. З огляду на підупад хліборобства прокатні станції сільсько-господарських машин реавиваються також слабо, а через хутірський спосіб мешкання позичання у сусідів мало практикується.

Другою розвиненою системою господарства є окогарство, в якому кохаються переважно в місцевостях гірських, незручних для польового господарства. Але в останні часи, із занепадом хліборобства, воно починає бути рентабельним по цілому півдню Франції, про що свідчить значний

процент ланів, перемінений у пастівники, та навіть засадження цілих великих площ каштановим лісом спеціально для ведення свинарства.

Худоба ведеться робоча, молошна і м'ясна, але здебільшого вся худоба більше чи менше працює і в наслідок того коней поуживається дуже мало. Худоба переважно місцевої гасконської породи, світло-сіра, або гаронська — жовта. Але не рідкість зустрінути еспанські раси та навіть імпортованих швіців і голяндців. Корови мають пересічну вагу 500-700 кіг., а бики досягають часто до 1.000 кіг. Стійлова система, яка потребує інтенсивнішої праці, мало поуживається, худоба пасеться просто на пастівниках та перелісках. Втрати, які несе від цього господарство, в деякій мірі компенсуються добрим санітарним станом худоби, яка, через перебування в добрих кліматичних умовах, на повітрі дуже мало страждає від епідемій.

Свині ведуться найбільш місцевої гасконської породи, білої з рудими плямами і годуються найбільше також в лісах та на випасах. Не вважаючи на це, вони добре вигодовуються, хоча часто дичавіють і не вертаються до дому.

На Нижніх і особливо Верхніх Піренєях розвинено вівчарство. Вівці найбільше з еспанських пород. Але особливо тонкорунних не ведеться. Системи вівчарства також здебільшого примітивні.

Птиці виводяться — кури та качки місцевих рас, відомі тулузьські гуси, индики, цесарки і пави, хоча останні не мають промислового значіння. На півночі та сході цього району можна зустріти птахівництва, уряджені в дуже модерний спосіб і дуже рентабельні. Свіжі яйця здебільшого штемпелюються точною датою знесення (день та година), а значна частина їх консервується і продається в зимку по цінах біля 40% нижче ніж свіжі. Серед консервованих зіпсуті зустрічаються дуже зрідка. Що-до рентабельности скотарства, — точних даних ми не маємо. Але все ж треба одмітити, що воно мусить бути досить корисне, бо вимагає менше робочих рук і швидко поширюється. Наскільки нам відомо, ще ніхто з емігрантів не робив спроб зайнятися чистим скотарством. При підчисленні прибутків можна керуватися слідуєчими цінами:

Кінь	
Віл	3-4.000 фр.
Корова молошна	
» » робоча	2.500-3.000 фр.
Порося (3-х місяців)	150-200 фр.
Осел	800-1.000 фр.
Вівця	150-200 фр.
Курка, цесарка, качка	20-25 фр.
Гуска	35-50 фр.
Крілик	10-12 фр.

Ціни на інші продукти скотарства мало чим різняться в селі і в місті і пересічно слідуєчі (за 1 кіг.):

М'ясо	волове	5-10 фр.
»	теляче	7-12 фр.
»	свиняче	10-15 фр.
Масло		18-28 фр.
Молоко		1.20-2.00 за літр
Яйця		0.60-1.10 фр.

Збут завжди забезпечений і дуже рідко доводиться одвозити продукти на далекі станції.

Цим можна закінчити відомості, які потрібні українському емігрантові, для того, щоб з'орієнтуватися у французьких земельних та сільських відносинах. До того можна додати, що податки у Франції дуже не значні. Емігрант, коли він приїхав як сільсько-господарський робітник, зареєстрований в міністерстві праці, то він платить за карт д'ідентіте тільки 20 фр. (нормальна ціна її 100 фр.). А прибутковий податок до 8.000 фр. річного заробітку платиться дуже незначний і лише частка, яка лишається

за вирахованням 8.000 фр., обкладається у висоті 10%. При оренді, як правило, всі податки платить власник ферми.

Вигідні умови землекористування, які наведено в цих статтях, викликали великий рух серед еміграції взагалі, а серед російської зокрема. Маючи кращу організацію і володіючи відповідними фондами, представники російських організацій, після майже річного теоретичного і практичного обслідування цього питання, визнали його вагу першорядною і утворили земельну комісію, яка мусить займатися цими справами. Земельна комісія складається з представників парижських та пранських російських громадських установ і є в зв'язку зо всіма своїми емігрантськими центрами, французьким урядом і Лігою Націй. Вона мусить займатися відшукуванням та обслідуванням ферм, організацією приміщення на них родин або спілок, слідуванням за життям фермерів-емігрантів, допомогою їм улаштувати господарство з поданням агрономичної, правної і почасти матеріальної допомоги.

В одному із своїх останніх засідань ця комісія ухвалила план праці. Наводимо з нього цікавіші місця. 1) Південно-західня Франція дає повну можливість емігрантам прикласти свою працю до землі. 2) Можливість продуктивної праці орендаря залежить найбільше від вдалого вибору ферми. Вдалий вибір ферми можливий лише в тому випадкові, коли земельна комісія матиме вичерпуючі дані по всіх питаннях сільського господарства Франції і матиме в своєму розпорядженні фахового робітника, який може провірити справи на місці і бути посередником при заключенні договорів. 3) Земельна комісія має шляхом анкет одержувати постійні відомості від осіб, приміщених на ферми, з метою зазнайомлення з фактичними умовами і уділення фермерам допомоги в випадку потреби. 4) Земельна комісія має зайнятися питаннями про підшукування для колоністів дешевого с.-г. кредиту і добиватися урівняння в цьому питанні емігрантів з тубольцями.

Ці короткі витяги показують, скільки серйозної праці прикладає російська еміграція до розрішення проблеми улаштування своїх членів. А становище сучасної Франції відкриває для цього несподівані та широкі обрії. Російська еміграція з'умила знайти для цього кошти, використати зв'язки, а українська, на жаль, в усіх цих питаннях зостається далеко заду. Українському емігрантові-хліборобові доводиться або самотужки підходити до вирішення давно розрішених питань, або йти кланятися до чужих організацій.

В чому полягає причина цього явища, — не будемо тут розбірати. Причини є багато. Сконстатуємо лише, що, зваживши на вже зроблену іншими організаціями працю, улаштування такого колонізаційного бюро не є річчю складною, ані дуже дорогою*). Воно дуже на часі. Відсутність його дає себе відчувати у всіх галузях емігрантського життя. Мені відомий напр. факт, коли група осіб, що збиралася їхати до Франції, стала готуватися до виїзду до Бразилії, думаючи, що в'їзд до Франції заборонений на завжди, і не знаючи, що ця заборона тривала лише місяць. Крім вище наведеного завдання, перед таким бюрою могли б відкритися широкі можливості, але то вже тема окремої статті.

М. С.

Нотатки.

(«Студент Революції», ч. I, лютий 1927. Харьків).

Кожного разу, коли до рук потрапляє цей журнал, читаючи, шукаєш одповіді на ті внутрішні запитання, що цілком зрозуміло виникають у наслідок одірванности нас од них, шукаєш якогось проблеску національної гідности, національної самопошани, націо-

*) Цією справою займається Ген. Рада Союзу Укр. Ем. організацій.

нального обличчя... і кожного разу, крім пережованої жвачки лєнінської євангелії, повторення заялєзених слів і гасел блюзнірства та найогиднішого рабського плазування нічого не знаходиш. Ні молодечого запалу, ні молодечих шукань і революційности, ні палких думок, ні так звичайної студентської безкомпромисовости... все так блідо і на всьому ганєбне тавро «казьоности».

Але все ж це число принесло і де-які відповіді; в ньому вже яскраво обрисовується національне обличчя як «Студента Революції», так і «українського » студента революції.

«Ми мовчали, слухаючи, як цокотіли ваїони... Це було недовго...

Хтось, як би незадоволений тишою, завів пісню: —

— Ой у лузі та щей при березі
В зеленій дубра-а-а-ві!

Голос піднявся високо, зазєнів і обірвавсь. Не підхватили. Де-які вставили:

— Збита!

— Давай другу!

— А яку? — огризнувся запівайло.

Де-хто крикнув в один голос:

— Жарь «Наш паровоз».

— Давай!

— Співать всім!

Всім!... Всім!... Всім!...

І пісня бадьора, з живими й красивими звуками, словами й думками, немов відповіду на внутрішні думки кожного, полилася по ваїону...

(В. Т-ко. З дорожних поміток екскурсанта).

Ясно! Символічно!... «Ой у лузі» і «Наш паровоз» — дві душі, між якими щей до нині точиться завєята боротьба.

Збита!... — в захопленні переможця голосно кричить одна стихія. Хіба ж це не символика сучасної української дійсности — не з а л е ж н о ї Української Рєспубліки в Союзі Совітських Рєспублік!

Не пісня, а в пісні — дійсности ще раз збита національна стихія українського народу, збиті його прагнення, збиті його мрії...

Отож радісно та переможно звучить — «збита!» — і «пісня бадьора, з живими і красивими звуками, словами й думками, немов відповіду на внутрішні думки кожного, полилася по ваїону», по ваїону СССР, куди силоміць затиснуто Україну...

Ясно й одверто, ясно навіть без тих крапок, якими закінчується цей патос, патос навіть не переможця, а його підніжка, його вірного раба.

А далі? Далі ще ясніше. Далі перед нами у всій своїй красі встает тип «українського студента революції».

«Щось причудливе для р у сь к о ї (підкр. наше) людини, найкрасивіше є в н а ш і й М о с к в і... і коли ми ранком йшли по місту, кожний з нас чув, як замирає... серце».

Машкару знято! Не «Ой у лузі», а «Наш паровоз» з його «бадьорими і красивими звуками», навіть не всесоюзна людина, а «русскій человек» і... «наша Москва».

Ось цілковито закінчене, революцією виховане обличчя «українського студента», а може й усього «українського» студентства на Україні.

Нарешті... одверто!

*
* *

Другою цікавою сторінкою студентського життя є стаття лікаря З. А. Гуревича «Полове життя студентства», яка виникла в наслідок спеціальної анонімної анкети, що була переведена в січні-березні року 1926-го на робітничих факультетах більшості Вуз'ів м. Харькова.

В цій статті особливо вражають нас жакливі цифри «дикої любови» в анкетних рубриках «після довгого періоду знайомства» і «після короткого», а також «позашлюбні полові стосунки», які у чоловіків доходять до 45%, а у жінок до 18% та «недовгочасний характер полових стосунків» у нежонатих чоловіків — 73,1%.

Але цікаві навіть не ці жакливі цифри — значно цікавішими з'являються пояснення причин і висновки.

Автор за Гельнехом і Блохом галає, що все зло походить од сучасної європейської капіталістичної культури з її подражуючими чутливість елементами: театрами, кінематографами, кабаре, літературою та мистецтвом.

Дивні висновки, особливо, коли взяти на увагу, що Схід хинським муром відрізаний од цієї пошесної європейської культури і користається лише з своєї так оспіваної пролетарської культури.

Але додержуватимемося самого автора:

«Полове життя тих, що ми обслідували, складалося й проходило здебільшого в умовах капіталістичного устрою, який згуцав і дезорганізував полове життя, пробуджував полову похотливість занадто рано. Революція зруйнувала цей устрій, нові ж підвалини підводяться повільно... революція оголосила боротьбу кафешантанам, борділям, порнографічній літературі...»

Чи це дійсно так? За відповідю звернемось до анкет. Ось вони. Один нежонатий, 21 року, пише:

«Якими методами ви рекомендуєте здержання, коли нась оточує кіно, література, вічні балачки, виключно основані на половому питанні».

Стже не капіталістична, а сучасна пролетарська культура являється головним стимулом, головним рушієм тої распусты, що опанувала студентською молодю. Та й це не є «спалщиною старогс устрою», як пише автор, нині зруйнованого революцією, бо вкусити всіх «преlestей» минулого не зміг автор наведеної анкети — йому ж тоді було лише 10 років.

Другий, 22 років, подає:

«Мене хвилює опера, де я бачу голих жінок, що примушують слабих юнаків займається онанізмом...»

а сильних — иншими «художествами», кажемо ми.

Отже і цей не міг в 11 літ бачити раніше цих голих жінок в опері, а побачив їх лише тепер, в умовах нового совітського побуту.

Витягів можна навести багато, але всі вони підкреслюють, що автор статті, роблячи свої висновки, негує фактичним анкетним матеріалом, який на світло витягає всі болячки, всі ненормальності як пролетарської культури, так і сучасного совітського побуту.

Колонтаївські принципи свобідного кохання, специфічне шефство Крупської, виховання молоді в комсомолах, нічим необмежений шлюб і розвід, а особливо пролетарське гасло «родина — буржуазний мотлох, буржуазні забобони» — спричинилися до сучасної розпусти молодого покоління і в першу чергу студентства, яке найближчий дотик має до всіх «придбань» революції.

Отже не винно тут «зеркало, колі рожа крива».

Легковажить також автор і статистикою, об'єднуючи в одну графу «жонатих» і тих, «що були жонаті», особливо, коли взяти на увагу, що серед цих останніх знайшовся такий тип, що за невеличкий час панування пролетарської культури був одружений 36 разів.

Де ж вихід? Як оздоровити молодь? А вихід є — пише один із анкетованих: «треба скоротити моди» та «відняти одношайний фасон жінкам».

Одягайте, як хочете — чи всіх жінок і чоловіків у штани, чи в спідниці, справа від цього не поліпшиться.

Справа ця значно глибше, — вона не в зміні форми убрання, а в зміні форми всього громадсько-державного устрою, укладу всього життя.

З цього й починайте, про це й пишіть, не прикриваючись, фіговим листком «капіталістично-європейської культури».

О. Костюченко.

Пам'яті Д. Щербаківського.

Велика втрату понесла українська наука, Позбавив собі віку Д. М. Щербаківський. Подаємо з «Пролетарської Правли» теплу статтю Ф. Ернста, присвячену пам'яті небіжчика, та передруковуємо з «Діла» трагічні обставини смерті нової жертви страшного режиму.

Подвижник музейної справи.

(Пам'яті передчасно загиблого Д. М. Щербаківського).

Укоротив собі віку Данило Михайлович Щербаківський...

У цих словах стільки жаху, що в першу хвилину відмовляєшся вірити. Дуб зламався... Дуб, міцний, упертий, по лицарському чесний,

що стояв на сторожі інтересів української культури, української науки, музейної справи.

В особі Щербаківського ми втратили найавторитетнішого знавця українського мистецтва, побуту, етнології, знавця мови, старої української літератури, музики, театру; ми втратили того, хто кінно, пішо, поїздом і пароплавом обійшов і об'їздив всі закутки, всі міста, містечки й села України, по всіх її широких просторах виучуючи пам'ятки її минулого; того хто горів палкою енергією, любов'ю до праці та відданістю музейній справі.

Вони двоє, вкупі з Миколою Федотовичем Біляшевським, були творцями Всеукраїнського Історичного Музею. Вони обидва мають заслугу перших організаторів збирання й виучування творів селянського мистецтва України. Буквально своїми руками, своїм горбом зібрали вони першу в світі збірку народнього українського мистецтва, зацікавили ним широкі кола культурного громадянства, привели в музей українського селянина, створили з якогось безликого «Музея Древностей и Искусствъ»—ще за цариних часів — справжній «Національний Музей України.» Вони подали приклад іншим музеям і збирачам, вони навчили інших музейних робітників.

Щербаківський був реорганізатором і душею Всеукраїнського Археологічного Комітету; ніхто більше, ніж він, не піклувався так справами охорони пам'яток культури минулого, на нім однім лежала вся праця катедри мистецтвознавства, він був ініціатором та організатором багатьох наукових видань, виставок, установ, товариств, експедицій музейних, археологічних та мистецьких. Це був популярний громадський діяч, до голосу якого прислухувались усі — його слово, його переконання було тверде, непохитно — здавалося, що це говорить сама совість.

Треба було його бачити підчас праці — якою енергією він кипів, яким глибоким та всебічним знанням і досвідом просякнуто було кожне його слово—чи то підчас рззвіски експонатів у музейних залах, чи підчас тяжкої праці в глибоких та холодних льохах музейних сховищ, на численних засіданнях наукових, мистецько-археологічних чи громадських організацій, підчас праці педагогічної чи під час польової роботи на периферії — де з раннього ранку, не пивши й не ївши, він кидався до праці, до фотографування, обмірів, описання, дослідження пам'яток старовини, їхньої охорони — і так до глибокої ночі. Треба було його бачити 1922 року, підчас конфіскації церковних цінностей, — з якою енергією, він обстоював музейні інтереси, коли збагатив наші музеї кількома тисячами прекрасних творів старого українського золотарства.

Але мало хто знав, що праця ця була подвижництвом, що в особистім своїм житті він відмовляв собі в усім найпотрібнішим — віддаючи все музеєві або близьким собі людям.

Дуб зламався.

Мир праху твоєму! Хай кожному робітникові на ниві культури

української ім'я твоє буде світлим зразком — зразком святої відданості справі, зразком чесного вартування на сторожі скарбів минулого та на користь освіти поколінь майбутнього. **Федір Ерст.**

* * *

Дня 7 червня ц. р. розійшлися по Києві жахлива вістка, що з ріки Дніпра виловлено тіло Данила Михайловича Щербаківського. Не було сумніву, що Данило Михайлович закінчив життя самогубством, яке спричинили важкі життєві умовини, серед котрих він проживав як службовик у Всеукраїнському Історичному Музеєві ім. Шевченка в Києві. «Пролетарська Правда» з дня 8-го червня 1927 р. ч. 127 подала такий некролог покійника: «Д. М. Щ е р б а к і в с ь к и й. У поне-ділок, 6-го червня, ввечері помер, відібравши собі життя, видатний науковий і музейний діяч, товариш голови Всеукраїнського Археологічного Комітету, завідувач історично-побутового відділу Всеукраїнського Історичного Музею ім. Шевченка, Данило Михайлович Щербаківський.

«Покійний покінчив зі собою, кинувшись у Дніпро недалеко мосту ім. Е в г. Б о ш. В заповіті, що докладено до листів, він передає все своє майно наукового характеру Всеукраїнському Історичному Музеєві ім. Шевченка й Всеукраїнському Археологічному Комітетові. В особі Покійного, українська наука й суспільство втратили найавторитетнішого знавця, історика українського мистецтва, старого українського побуту, етнографії, найвидатнішого і найвідданішого музейній справі робітника».

Ще перед поміщенням некрологу в «Пролетарській Правді» був відомий серед стрівоженого українського громадянства в Києві лист покійного до секретаря Всеукраїнської Академії Наук враз із завіщанням покійного, які висвітлюють жахливі умови, серед яких жив від довшого часу Данило Михайлович. Передаємо цей лист і заповіт у цілості:

а) Л и с т: «Я втомився. Залишити Музей, якому віддав кращі роки свого життя, не маю сили. Боротись з кваліфікованою подлістю О н и щ у к а й В и н н и ц ь к о г о (п р е д с т а в н и к и к о м п а р т і ї! — Ред.) не вмію, терпіти постійні провокаційні візити Винницького далі вже не можу. Від ревізії Музею Комісією Українки нічого доброго не жду — адже вона й досі не починається. Досвідчені інтригани нашого Музею зуміють обробити Ревізію Комісією так само, як обробили громадську опінію в справі виходу О н и щ у к а з Академії, або обробили Семка в нашій справі. Семко не хотів навіть нас вислухати, а він входить до Ревізіної Комісії Українки. Отже результат який — ще більше обплюють, зганять, з білого зроблять чорне, з чесного чоловіка — подлеця. Цього пережити я не можу. — Петре Петровичу, Вам доведеться, як замістнику секретаря ВУАК-у, приймати мої книжки, що згідно заповіту мають бути передані до ВУАК-у. Подбайте про них і про те, щоби й інші пункти заповіту були виконані.

Простіть мене за турботи. Нехай Ваша доня зазнає кращої долі. — Д. Щ е р б а к і в с ь к и й. Р. S. Нехай тільки не патрошать мого тіла.

б) З а п о в і т и: В мойому заповіті 1918 року треба зробити такі зміни: 1) Усі мої килими, меблю червоного дерева, картини, малюнки,

кераміку, скло й інші речі, що мають музейне значіння, заповідаю Всеукраїнському Історичному Музею імені Т. Шевченка. (Окрім картини й килима в. п. п. 6. і 7); 2) Усі журнали, книжки по археології, історії, мистецтву, етнографії, й іншим галузям, що стосуються обсягу студій ВУАК-у, а також фотографії й негативи — Всеукраїнському Археологічному Комітету при Українській Академії Наук; 3) Українські видання — раритети — Всенародній Бібліотеці України, а коли Бібліотека такі видання має, то — інститутові Книгознавства; 4) Решту книжок, а також відбитки моїх власних праць — дітям моїх сестер — Зіни Михайловни Калашникової та Евгени Михайловни Кричевської в рівній частині; 5) Меблю звичайну, білизну, одягу і усякі інші господарські речі — моїм сестрам — Зіні Михайловні Калашникової та Евгени Михайловні Кричевській в рівній частині; 6) Картину — натюр морт — голандської роботи XVII ст. (птахи) — моєму братові Вадиму Щербаківському. Килим чорний в синіх квітах без кайми з нашитим номером — 10 — моїй сестрі двоюродній Ніні Микитовні Іванченко. 1 січня. 1927 р. — Д. Щербаківський.

Для вяснення цієї трагедії слід замітити, що директором Історичного Музею був до квітня 1925 р. Микола Біляшевський. За його урядування відносини в Академії були між службовиками взірцеві. По його смерті іменувала влада директором Музею партійного товариша Винницького. Це людина молода, около 30 літ, сильно амбітна, що з музейництвом не мала ніякого звязку, Винницький хотів накинути свою думку, яка не мала нічого спільного з науковим уладженням Музею, усім службовикам, а між іншим й Щербаківському, що повинен був стати після смерти Біляшевського директором. Щербаківський не дав накинути собі ненаукової думки. Тоді почались з боку Винницького й його помічника, народного вчителя з Гуцульщини, Онищука нікчемні інтриги. Закидувано Щербаківському, що він не вписав багато музейних предметів в інвентар. Щербаківський боронився, що ці предмети власність не музеальна, а добро приватних осіб, складане в депозит у часах революційної тривоги. Тоді подбав Винницький про ревізійну комісію з Укрнауки в Харкові, до якої ввійшов з Києва ректор київського ІНО — Семко. Останній — чесна людина, одначе й він підпав під вплив Винницького, навіть не хотів вислухати виправдань Щербаківського. Щербаківський був певний, що Винницький переведе свою ціль і позбудеться його з ряду службовиків. Він побоювався, що його прогонять із служби з клеймом нечесної людини. Як видно із дати, покладеної під завіщанням, Щербаківський боровся зі собою довгі місяці, доки остаточно не розстроїлися нерви до краю. Умер глибоко шанований учений музеолог, бо не міг погодитися з думкою, що прийдеться покинути Історичний Музей, в якому працював около двох десятків літ. Не покинув його серед революційної тривоги, серед голоду в літах 1920-22. Не зважаючи на важку кривду, яку йому заподіяв новий директор Музею, анальфабет в музеології Винницький, він передав свою цінну збірку музеологічних предметів на власність інституції, у якій служив. На Україні, від часів війни привикли мало цінувати людське життя, а одначе не можна погодитися з думкою про смерть одного із найкращих українських учених і діячів, що покінчив із собою в силі віку, в сорок'ятому році життя...

З міжнароднього життя.

Англо-совітський конфлікт. — Убивство посла ССРСР. — Швейцарія та ССРСР. — Чехословачина та ССРСР. — Третій Інтернаціонал та Фашісти. — Новий румунський кабінет. — Канбра. — Генеральська Конституанта. — Тиранський інцидент. — Світове Локарно.

Потерпівши дипломатичну поразку большевики змагаються направити свою справу вмішуванням до внутрішніх справ Англії. З цією метою московський Комінтерн розпублікував інструкції, які він дає англійським комуністам що до чергової їх чинності. Вони такі:

1) Вести пропаганду проти нового біля про Trade-Unions'и, пояснюючи робітникам, що цей біль спрямовано на знищення їх організації та на підготовання нової війни.

2) Організувати у всіх робітничих центрах чинні совіти, які були б здібні вести боротьбу з урядом та змобілізувати для того робітників.

3) Тиснути на Labour Party та примусити її посилати парламентську обструкцію.

4) Організувати вуличні робітничі демонстрації.

5) Боротись з усіма, хто вважає, що робітниче становище у справі біля може поліпшитись у випадку нових загальних виборів.

6) Пеклуватись про озброєння робітників.

7) Викликати загальну забастовку, спрямовану проти біля та примусити уряд піти до демісії.

Хто буде виконувати ці інструкції? В англійському парламенті єсть лише один комуніст та й той — індус. Зостається Labour Party. Де-хто з членів цієї партії частував сніданком тов. Розенгольца перед його од'їздом з Лондону, але чи зважаться вони виконувати його директиви? Робітничая англійська партія ще занадто добре памятає, яку ціну заплатила вона за листа Зінов'єва під час останніх парламентських виборів. Не люблять англійські громадяне, коли чужі люде втручаються до їх внутрішніх справ.

* * *

7-го червня совітський посол у Варшаві Войков був застрелений російським емігрантом Ковердою. Войков у 1918 році був головою Катеринбурського Союзу робітників та солдатів, спричинився до фізичного знищення царської родини і був присутній при самій розправі над нею. Коверда — російський монархист і помстився з політичних мотивів; убивця — студент, йому — 19 років.

Польський уряд зробив усе те, що на його місці мусів зробити кожний уряд: убивцю передано судовій владі, уряду посла висловлено жаль. Большевицький уряд з свого боку, зробив те, що большевикам подобає. Тов. Літвінов передав польському послу у Москві ноту, в якій вину за вбивство покладає на польську та англійську влади, запевняючи, що вбивство Войкова це лише одно з кілець великої антибольшевицької змови, інсценованої Англією. Крім того червоний дипломат залишає за собою право вчинити дальші кроки тоді, коли йому стануть відомі всі умови, при яких сталась подія.

Серед варшавського населення, як повідомляють газети, помітне напружене становище.

* * *

Колосальною більшістю голосів Федеральна рада Швейцарської республіки прийняла постанову, згідно якій федеральний уряд має ухилитися од яких будь пересправ з большевиками в якій будь площині зносин з СССР. В відповідь на це московський уряд анулював уповноваження, видані ним берлінському полпреду Крестинському в надії на пересправи з Швейцарією. Анульовано так само і призначення совітських торговельних представництв, члени яких вже зібралися їхати до Швейцарії, везучи туди гроші та агітаційні листки. Такі наслідки дала участь червоних делегатів в економічній конференції в Женеві.

* * *

Свого часу ми згадували про те, як представник Москви в Чехословаччині змагався спокусити чеське громадянство та пражську югославянську колонію, щоб вони допомогли СССР у визнанню його *de jure* у Празі та Білграді, за що Москва обіцяла наче б то вести слов'янофільську політику. Англо-совітський конфлікт поставив точку на цих спокусах і тепер червоній пражській дипломатії уже не приваблює, а загрожує.

Для своїх загроз тов. Овсенко вибрав «*Vossische Zeitung*», примістивши на сторінках цієї газети своє інтерв'ю. На його думку Чехословаччина могла б багато виграти од розрива між Англією та СССР. Розрив увільнив на 150 міль. рублів совітських замовлень, частина яких могла б перейти до Чехів; увільнився також марганець і нафта, що їх так потребує Чехословаччина; могла б вона також послати своїх колоністів до безмежних просторів СССР. Але Чехія не визнала большевиків *de jure*, а тому все це перед нею закрите, і навіть і дрібніші замовлення якогось крामу на майбутнє підлягатимуть спеціальному контролю внешторгу.

Такі слова червоного дипломата могли б у Чехословаччині свого часу мати мабуть більше значіння, ніж навіть слов'янофільські обіцянки. У політичних пражських кругах існує сильна течія, що увесь час стояла за визнання *de jure* СССР, посилаючись якраз на те саме, про що тепер говорить у німецькій газеті тов. Овсенко. Але сьогодні мова ця не на часі, бо, як здається, ні одна політична група в Чехословаччині не вважає можливим перетинати шляхи англійських інтересів. А тому і визнання СССР, як про це пішла чутка по чеській пресі, одкладено *ad calendas graecas*.

* * *

Московський Комінтерн видав недавно маніфест до робітників цілого світу, закликаючи їх спрямувати всі свої сили на боротьбу з італійським фашизмом, як головним стовпом реакції та режимом, що вже самим існуванням своїм може спричинитися до нової війни.

Такий зміст маніфеста не уявляє собою нічого нового. Большевики та фашисти — природні вороги, знають про це і не ховаються з тим. Коли фашисти не були ще панами Італії, вони боролися з комуністичними противниками тим, що примушували їх пити шклянками рицинову олію. Захопивши на батьківщині владу до своїх рук, вони взялися до інших, радикальніших методів, ростипали свійських большевиків, а на московських не звертали великої уваги, тим більше, що СССР навязала з ними «добрі» дипломатичні зносини.

Тепер, як здається цим «добрим» зносинам настає кінець. Італійська ратифікація бесарабського протокола вивела Комінтерн з рівноваги, і він видав громового маніфеста проти фашистів. У Мусоліні увірвався терпець і він наказав управі фашистів одповісти. Наведемо кілька уступів із цієї характерної, ясної і часом дуже влучної відповіді.

Виконавчий комітет III Інтернаціоналу, — говорить в ній, — обвинувачує Італію в тому, що вона підготовує нову війну, а тому він закликає пролетаріят цілого світу боротись з фашистським режимом. І те, і друге — безглуздя. Єдина держава, що на протязі кількох літ загрожує європейській та світовій рівновазі — це Росія III Інтернаціоналу, який скрізь

виявляє свою провокаційну та агітаційну чинність, відкрито проголошуючи про свій незмінний намір наставити багнетом в цілому світі соціалістично-комуністичну тиранію. Фашістська Італія говорить чотирьом професійним шарлатанам Комінтерна, що вона не бажає приймати вказівок од тих, що, прикриваючись безглуздою ідеологією, мучили і мучать терпеливі і великодушні народні маси; од тих, що поставили будову своєї диктатури на горах трупів, що десять літ змагаються поширити свій хаос на цілий світ шляхом антигромадської, антилюдської, антигосподарської пропаганди; що топлять у морі крові всяку спробу вільної критики, навіть коли вона повстає в рядах комуністичної партії; що розігнали по цілому світу людей, увесь злочин яких зводиться до того, що вони були добрими патріотами. Навіть коли б занепад большевицького режиму не йшов у супроводі голоду та терору, — навіть і тоді цей режим заслуговував би на зневагу цілого людства. Бо ж він примушений зараз бігти до буржуазних націй Західньої Європи за технічною та фінансовою допомогою, одночасно старанно придушуючи у цілому СССР всяку ініціативу і всякий промінь культури.

Появу нового антифашістського маніфесту управа пояснює спробою большевиків прикрити нікчемними словами невдачу зовнішньої політики СССР, а також їх бажання одвести увагу від тої внутрішньої кризи, що виявляється зараз з нечуваною гостротою по цілій совітській державі.

Це пояснення фашістської управи треба визнати правильним. Большевики зараз по всіх лініях своєї політики ведуть оборону; навіть їх напади мають чисто дефензивний характер.

* * *

У Румунії вийшов на демісію кабінет ген. Авереску, а на його місце стала коаліційна влада на чолі з кн. Стірбеєм. Як повідомляють газети, румунський король знову відчуває себе зле і, передбачаючи неминучу скору смерть од незлічимої недуги, захотів скласти, на випадок трагічного кінця, національну владу, до якої мали вийти представники усіх політичних партій. Національне об'єднання не склалося: до влади ввійшли лише представники двох селянських партій та частинно ліберали: партія ж проф. Йорґи (націоналісти) та народня партія ген. Авереску од участі у владі ухилилися. Тому що нова влада більшості в парламенті не має, парламент роспущено та визначено нові вибори, які й будуть переведені кн. Стірбеєм. А як відомо, на Балканах влада майже завжди дістає на виборах більшість. Кн. Стірбей — родич колишнього міністра Братіану (ліберали) та, як переказують, великий прихильник впливів румунської королеви.

* * *

З квітня цього року самостійна федеративна держава Австралія має і нову столицю з назвою Canberra (вимовляється — Канбра). Так на мові тамошнього автохтонного населення звали місцевість, вибрану для збудування нової столиці.

Досі столицею австралійського домініона, тепер держави, був Мельбурн — головне місто штата Вікторії, що викликало незадоволення та ревності інших штатів, особливо сусіднього — Нового Уельса з містом Сіднеєм на чолі. Для того, щоб цього уникнути, вирішено було ще перед війною, поставити нову столицю, збудовану по зразку столиці Сполучених Штатів на нейтральній території. Після довгих розшукувань сплинулися на Канбрі, що знаходиться між Мельбурном та Сіднеєм, приблизно в сотні кілометрів од східнього морського берега Австралії.

У 1920 році виголошено було конкурс проектів на збудування столиці, а через три роки з 137 проектів було ухвалено проект американця Гріфіна, на основі якого й розпочато працю. Війна припинила працю, але тепер її відновлено та продовжено так далеко, що могло вже відбутися й урочисте свято відкриття нової столиці, на якому був присутній

і представник англійської, а одночасно й австралійської — королівської династії.

Нова австралійська столиця обіцяє з часом стати одним із найкращих та самих здорових міст на світі.

* * *

Іспанський диктатор ген. Прімо-де-Рівера свого часу зробив заяву, що диктатура — це тимчасова форма державного ладу та що уряд бажав би знати громадську опінію про те, яку форму має придбати Іспанія, як держава, коли буде анульовано диктатуру. Щоб про це можна було довідатися, іспанський генерал дав певну волю пресі і всі газети, за винятком кількох «диктаторських», проголосили, що перше ніж про це гадати, треба відтворити в країні колишній конституційний режим.

Диктатор вислухав громадську опінію, але не послухав її, а дав своє рішення. У промові, виголошеній в Медіні дель Кампо, Прімо де Рівера зробив заяву, що в близькому часі він скличе — Конституанту (Установчі Збори), члени якої будуть призначені урядом та якій буде доручено урядом встановлення «нової політичної структури в Іспанії». Тепер уже розпубліковані і певні подробиці цього диктаторського проекту.

Нова «Конституанта» має бути не законодавчою, а лише дорадною. Члени її, в кількості біля 300 люду, будуть вибрані урядом з громадської компетентних та поважних та затверджені королем. Збори буде поділено на відповідні секції та комісії. Публіка та преса будуть припущені на пленарні засідання, але заборонено буде публікувати звіти про дебати. Конституанта має розважити усі справи, що їй будуть предкладені урядом; серед цих справ важливе місце займають питання про державні мільйонові видатки, зроблені з порушенням відповідних норм королем та різними установами за останній час. Крім того, конституанта розважатиме над реформою закона про виборне право, а також над комплексом проектів інших законів, предкладених урядом.

Коли будуть скликані ці дивовижні Установчі Збори, ще точно не вив'яснено, але гадають, що ген. Прімо де Рівера призначить їх відкриття на 13 вересня, себ-то в день, на який припадає чотирьохліття його диктаторської влади. Ця генеральська конституанта, як повідомляють газети, не викликала великого захоплення в колах іспанського громадянства.

* * *

Між Албанією та Югославією стався конфлікт, що потягнув за собою зрив дипломатичних зносин. Зовнішня форма цього інциденту така:

На посаді драгомана югославянського посольства в Тирані знаходився такий п. Джурашкович, чорногорець з походження, але албанський підданий, багатий дурацький землевласник, відомий здавна своїми анти-італійськими політичними тенденціями. Албанська влада заарештувала цього драгомана в той час, як він віз із Дураццо до Тирани югославянську дипломатичну пошту. Заарештувала разом із поштою, тиждень не відповідала на протести югославянського charge d'affaires, а потім зробила заяву, що югослав'янам нема чого непокоїтись, бо заарештований — албанський підданий, а місцевий підданий не може бути прикритий дипломатичною недоторкальністю чужої держави. У наслідок драгомана Джурашковича обвинувачено в шпигунстві, а дипломатичні зносини між Югославією та Албанією перервано.

Югославянська опінія вбачає в цьому інциденті італійську руку; Албанія в свою чергу говорить про далекосяглі інтриги всесильної в Югославії військової партії. Європейська опінія насторожена, але дивиться на цей конфлікт трохи инакше. «Times», гадає, що югославянський дипломатичний персонал у Тирані трохи «втомлений», що зміна його була б на користь обом державам. «Journal de Geneve» з свого боку додає: «Можна собі уявити, що то за життя у дипломатів цього малого містечка з 12 тис.

населення, де кожний запідозрює свого сусіду, де всі почувають себе в небезпеці. Дипломати — також люде; вони нервуються, а це передається до їх урядів, і це комплікує рішуче всі справи.

Інцидент дрібний, важливий хіба що для п. Джурашковича, перед яким встала безпека албанського суду. Але запілля цілої справи неясне, а тому, і викликає він певне занепокоєння в Європі, бо знає вона добре, що сама малесенька балканська справа може потягти за собою самі великі неприємності.

Поки що інцидент став на мертву точку. Албанія повідомила про справу секретаріат Ліги Націй: Югославія ухилилася зробити те саме. Доведеться таки великим державам знову самим гасить нову іскру на Балканах.

* * *

Популярний в Америці професор міжнародного права Шотвел виступив у пресі з пропозицією, звернутою до великих держав, щоб вони, продовжуючи миролюбну політику, накреслену для Європи в Локарно, склали між собою відповідний союз, який мав би своєю метою попередження і припинення можливих війн у цілому світі. До цього союзу, на думку американського професора-паціфіста, мали б ввійти Сполучені Штати Північної Америки, Англія з Домініями, Франція, Германія, Італія та Японія. Погодившись між собою ці держави могли б дати таку силу, яка цілком реально забезпечила б замирення цілого світу.

Большевики, наближаючи цю пропозицію до відомої про них промови американського посла в Парижі та заяви президента Куліджа, вважають, що це не що інше, як спроба утворити модерну «Святу Згоду», спрямовану проти СРСР. Властиво кажучи, мають певну рацію московські комуністи, бо ж союз, запропонований американським професором, коли б він міг стати реальністю, кінцево-кінцем неминуче звернувся б своїм вістрям проти Москви, як головної загрози світу та людському спокою.

Observer.

З преси.

В «Hamburger Nachrichten» з дня 13 червня знаходимо звістку: «Загрозливий розвиток подій на Україні», яка говорить таке:

«Як повідомляють з Москви, Ярославського з особливим дорученням послано на Україну. Ярославський має разом з де-якими співробітниками проконтролювати політику українського уряду що до національних меншостей. Як привід для цього надзвичайного заходу наводять те, що український уряд не додержує директив, які дала партія. В звязку з цією поїздкою дожидають персональних змін в українському уряді.

«Українські комуністи домагаються утворення окремої української комуністичної партії, яка повинна бути незалежною від московської комуністичної партії. Ці намагання українських комуністів загрожують викликати тертя в середині Комінтерну та по-між Москвою і українським урядом».

Взагалі німецька преса де далі уділяє все більше і більше уваги українській справі. Ось кілька заголовків статей, що з'явилися остан-

німи днями: «Конфлікт на Україні». («Hamburger Korrespondent», 13.VI), «Совітська Росія і українці» («Pester Lloyd», 3.VI), «Ворожа совітам пропаганда на Україні» («Coburger Tageblatt», 11.VI), «Майбутнє України» («Greifswalder Zeitung» 11.VI).

* * *

— В «Рулі» за 8.VI. надруковано цікавого листа з Київа якогось «старожіла» в котрім він, говорючи про українізацію, пише, що хоч сам самостійником ніколи не був, але вітає пробуждення національного почуття нашого народу. Далі дослівно пише таке:

«Вся наша украинизация была проводима именно подъ давленіемъ украинской коммунистической партіи ияхотя съ «мовою» не въ ладахъ, но готовъ во имя идеи съ нею примириться. Москва на это дѣло смотритъ иначе и убѣдившись, что «украинизация зашла далеко» попыталась трубить отбой, но поздно — крестьянинъ Харьковской или Херсонской губерніи себя русскимъ теперь не считаетъ, онъ въ сознаніи — украинець.»

* * *

Прихильники Шварцбарда і його ганебного вчинку мобілізують усі сили для його оборони. Де далі частіше і частіше зустрічаються статті, повні ненависти, наклепів та брехні. Виробляється вже певна схема, звісний шаблон. Наводимо один зразок з «Montagne Clermont Ferrand», яка в числі з 7 червня пише:

«Як Петлюра брав місто, — давав наказ робити погром.
Як Петлюра залишав яке місто, — давав наказ робити погром.»

Як все виходить просто і ясно. Інша річ, що з таким знанням фактів і з таким розумінням відносин на Україні далеко не підеш.

---

3 Паризького життя.

Комітет «France-Orient» відомий своєю активною кампанією на користь народів поневолених Росією, організував у четвер, 9-го червня, під головуванням п. Пьєра Ленайя, бувш. депутата-квестора, сніданок на честь Голов Місій, делегованих Азербейджаном, Північним Кавказом, Грузією та Україною.

Між присутніми були з парламентаріїв: пп. Ж. Рейналь, Ордірєф, Блюїсен — сенатори, Е. Сульє — депутат, П. Бонен, уповноважений міністр, пп. Ж. Кастаньє, Г. Траппен — з Міністерства Закордонних справ, Ш. Анрі — з Міністерства Військового.

Ми завважили також присутність пп.: адмірала Деґуї, генералів: Масене, Рішара, віце-президента Комітету, полковників: Евейара та Вікта, представників сенцій «France-Ukraine» і «France-Caucase», які належать до Комітету; п. Донена, члена Муніципальної Ради Парижу; п. маркіза Магаллона, п. Вала, п. Л. Дешана, бувш. депутатів, п. Рене Пінона, п. Говень, редактора «Journal des Debats», п. Дюмюра, редактора «Mercure de France», п. Бернара, редактора «Revue du Siecle» та інші числених парижських осіб.

160 осіб зробили честь бути присутніми на бенкеті. Не могли прийти через перешкоди і просили вибачити: п. п. генерал Табуї, бувш. Високий Комісар Франції на Україні, А. Шевальє, бувш. Високий Комісар Франції на Кавказі, де Тайар-Бансель, бувш. депутат, адмірал Мунє, генерал Кастельно, монсіньор Бодрійєр, полк. Бюжак, п. Ле Кур Гранмезон, депутат, сенатор Леон Барар.

Комітет «France-Orient» зробив щасливе нововведення, запросивши дам бути присутніми на цій маніфестації франко-кавказо-української приязні, і це збрало навколо столу найвідатніших дам чотирьох колоній разом з дамами французького товариства.

При шампанському пп. Ленай, Абдон-Боасон, генеральний секретарь комітету, та сенатор Жорж Рейналь взяли слово.

Промова п. Ленайя, повна дотепу і симпатії до справедливої справи поневолених Совітами народів, викликала ентузіазм, а його заклик до націй, обов'язком і основним інтересом яких є допомагати визволенню їх нещасливих сестер, відзначався найбільш переконуючою красномовністю.

П. Сенатор Рейналь в своїм надзвичайно документованім відчиті, змалював становище народів українського і кавказських та причли найвищого інтересу, які повинні б схилити Францію до тіснішого співробітництва з ними.

П. Сенатор Рейналь присвятив зворушливу згадку пам'яті Отамана Симона Петлюри, прихильника Франції, вбитого підступно в Парижі 1926 року, якого всі французи, що стоять в курсі українських справ, вважають героєм, вирваним завчасно з найславнішої будучини.

Алі Мардан Бей Топчибані, Голова Азербейджанської Делегації, відповів французьким промовцям, висловлюючи від імени своїх колеґ — грузинського, черкеського, українського і свого власного глибоку радість, яку відчують на вигнанню національні і законні уряди цих народів, бачучи, що Франція зближається до них, в усе зростаючим розумінню потреб часу. Він закінчив свою надзвичайну змістовну промову надією — бачити незабаром плоди тісного об'єднання, яке для блага Європи звільнить благододні народи, що їх єдине бажання — це визволення і що їх високий ідеал — це оборона загроженої цивілізації.

***

Хроніка.

З Великої України

— В Українській Академії Наук організовано постійні комісії української історіографії під керуванням ак. М. Грушевського та совітського права під керуванням проф. Кристера. («Пр. Пр.», ч. 125).

— Останнє засідання комісії громадських течій було присвячено споминам худ. О. Сласьтона про М. Лисенка та громадське життя 1875-1900 рр. та докладові І. Авраменка: «З листування М. Драгоманова». (Пр. Пр.), ч. 121).

— В комісії Західньої України мала відбутися доповідь проф. В. Сімовича. («Пр. Пр.», ч. 121).

— Конференція в справі упорядкування українського правопису в Харькові закінчилася. Де-які свої ухвали на останньому засіданні конференція на бажання пануючої партії змінила. Взагалі в основному прийнято підготований раніше проєкт і великих змін не внесено. («Пр. Пр.», ч. 126).

— В Лаврі. Справу утворення в Лаврі заповідника можна вважати за вирішену. Там мають росташувати ряд нових музеїв: театральний, архітектурний, музей книжки. Крім того в Лаврі буде росташовано частину Центрального історичного архіву. («Пр. Пр.», ч. 122).

— «Українські фізичні записки», видання київської науково-дослідчої катедри фізики, мали оце вийти з друку. («Пр. Пр.», ч. 122).

— Наукову кафедру кооперації, єдину в совітському союзі, відкрито в Києві при Всеукраїнському Кооперативному Інституті ім. В. Чубаря. («Пр. Пр.», ч. 123).

— Обмін виданнями. Бібліотека Київського Інституту Народньої Освіти одержала допіру видання «Інституту Східньої Європи» в Римі з пропозицією встановити вимін книжками. («Пр. Пр.», ч. 124). А харківська державна бібліотека ім. Короленка налагодила сталий зв'язок з великими бібліотеками Німеччини та Америки. Одержано чи-мало нової англійської літератури. До Америки надіслано велику партію українських та руських книжок. («Робітничча Газета Пролетар.», ч. 156).

— Київський Ботаничний Сад, найкращий на Україні, страшенно понищено і ушкоджено «сознательним пролетаріатом» за часів совітської влади.

«Через те, щоб врятувати парк від дальшого руйнування, Раднарком затвердив постанову Укрнауки вважати від цього часу Київський Ботаничний Сад за заповідник, не дозволяти влаштовувати в ньому гулянки, спортивні та дитячі майдани, публіку пускати тільки по квитках, і зобов'язати виконувати певні правила». («Пр. Пр.», ч. 125).

З огляду на велике наукове значіння саду вирішено органічне з'єднання Ботаничного Саду та Дослідчої Катедри в одну інституцію — Український Науково-Дослідчий Ботаничний Інститут.

— Межигірський Керамичний Технікум зробив перший випуск інженерів-керамиків. («Пр. Пр.», ч. 122).

— Реставрація будинку, де жив Т. Шевченко в Києві, закінчується. Мансарда, де саме він мешкав в 1846 році, і весь

будинок зберігають колишню архітектурну і внутрішній вигляд кімнат. («Вісти», ч. 119).

— Українська картинна галерея в Харкові одержала від комісаріату освіти 6.000 карб. на придбання картин з виставок АЧХУ та АРМУ, що мають стати їй за основний фонд. («Пр. Пр.», ч. 124)

— Всеукраїнська виставка АЧХУ в Харкові користується великим успіхом. Бере в ній участь 124 майстри. Найбільше з Києва. («Пр. Пр.», ч. 123).

— К. Лучицька та Федір Левицький, яких кияне давно вже не бачили, гратимуть тепер якийсь час в Києві. («Пр. Пр.», ч. 122)

— Трагічна смерть Д. Щербаківського. 6 червня покінчив з собою, кинувшись в Дніпро, видатний науковий і музейний діяч Д. М. Щербаківський. Докладніше про цю нову велику втрату української науки надруковано вище, а головні дати з життя й діяльності його подано в наступному числі. («Пр. Пр.», ч. 127).

— Смерть П. Демущького. Помер ветеран української музичної етнографії — Порфир Данилович Демущький. Некролог цього заслуженого діяча нашої музики подано буде в наступному числі «Тризуба». («Пр. Пр.», ч. 126).

* * *

— Українізація в Києві. «Пр. Правда», ч. 121 подає, що «в теперішньому стані українізації є багато небезпечного, коли припиниться поступ уперед, почнеться рух назад, почнуться масові рецидиви укр-неписьменности тощо».

«Досить сказати, що в розмовах — і службових, і приватніх — і навіть на засіданнях українська мова ще не скрізь займає належне місце».

* * *

— Русифікація України. ЦК Нацмен ухвалив звернутися до Президії ВУЦВК з клопотанням про те, щоб прискорити виділення на Україні 9 нових руських районів: 3 у Харківській окрузі, 3 у Луганській та по одному у Глухівській, Мелітопільській та Запорізькій округах. («Роб. Газ. Пролетар.», ч. 156). — Два райони російські, а саме Чугуївський і Олексіївський на Харківщині вже виділено. «Усім органам влади в цих районах запропоновано листуватися, видавати розпорядження й протоколи російською мовою.

«Особливу увагу буде звернено на культурне обслуговування сіл цих округ.» («Пр. Пр.», ч. 127).

Того замало. В Харкові «президія окрвиконкому утворила спеціальну комісію під головуванням заступника голови окрвиконкому тов. Зякуна для обслідування, як задовольняється в Харкові нацменшості. Зокрема буде обслідувано вірменську колонію в Харкові». («Роб. Газ. Пролетар.», ч. 156).

— Забезпечення прав національних меншостей. З «Пр. Правда», ч. 123 довідуємося, що «у де-яких округах були випадки невиконання з боку місцевих органів директив вищих органів про забезпечення прав нацменшостей».

«ЦК нацмен ухвалив зазначити цим органам, що виконання відповідних директив є обов'язкове. Винних у невиконанні віддаватимуть до дисциплінарного суду».

Це так на Україні «український» уряд піклується про не-українське населення. В Росії, де живуть мільйони українців, не то що не виділяють для них окремих районів, як то робиться на Україні для росіян, жидів і т. д., а навіть найелементарніші потреби їх зостаються без задоволення. Сумну картину становища української людности на Чорноморщині подає кореспондент «Вістей», ч. 122. Наприклад, в Новоросійському українців по-над 50 процентів людности, а тим українські клуби «реорганізовано», «школи закрились». «Тут ще є безглузде русотяпство де-яких робітників». «Одним здається, що все, що українське, то петлюровщина». Другі вважа-

ють, що «українізація річ несерьозна, можна обійтись і без неї, «ведь русский язык украинцы понимают». «Чорноморська Наросвіта недбайливо ставиться до українізації культурно-освітньої роботи серед українського населення округи». А завідувачий ІНО просто говорить: «А що може путнього вийти з української культури? Це тільки іграшка». Другий дописувач, з Москви, розповівши про роботу українського клубу, пише:

«Умови для праці тут страшенно тяжкі і багато українських робітників зовсім відриваються тут від України». («Вісти», ч. 122).

«Іграшка», «умови праці страшенно тяжкі» це для українців в РСФСР, а на Україні виділяють без кінця чужі райони, і навіть сам Київ, як що вірити «Пр. Правді», ч. 123, це «найбільший на Україні єврейський культурний центр».

— Лекцію про жидівську колонізацію прочитав в Києві Генеральний секретар всесоюзного товариства ОЗЕТ Каменштейн на тему: «Стан та перспективи землевлаштування євреїв трудящих в СССР». («Пр. Пр.», ч. 122).

— Єврей на землі. Центральне правління ОЗЕТ дійшло згоди з ВУФКІУ про право демонстрування на Україні фільма: «Єврей на землі». Цей фільм виготовить ОЗЕТ за проводом поета В. Маяковського. («Пр. Пр.», ч. 124).

— Заходи до побільшення жидівської колонізації на Україні. «Наркомзем намітив заходи в справі притягнення євреїв до виробничої праці. Передбачено знайти й призначити на єврейське переселення нові земельні участки, меліорувати болотяні землі, торфорозроблення, переважно в Поліссі й Лісостепу. У степових округах спостерігається великий потяг євреїв до хліборобства. У цих районах треба євреїв наділити землею. Треба забезпечити с.-г. колективи лісостепу агрономичною допомогою, і налагодити збут продукції. Мають організувати вивчення єврейських колективів, щоб поліпшити поставу в них с.-г. промисловости». («Пр. Пр.», ч. 124).

— «Д і д і ш е ш п р а х е», жидівський журнал, що його видає «П. Б. Наросвіти УСРР» разом з кооперативним видавництвом «Культур-Літа», і що про його засновання ми своєчасно повідомляли, вже вийшов в світ. («Пр. Пр.», ч. 124).

* * *

— Ворошилов пророкує війну. В Артемівському, як і в інших містах України Ворошилов в промові казав: «Розрив дипломатичних зносин означає наближення до війни. Але Англія ще не організувала таких сил, що вона могла-б їх рушити проти нас. Проте, війна з капіталістичними країнами неминуха і ми повинні бути готові до неї». («Вісти», ч. 121).

— Вірнопідданчі заяви займають поважне місце в большевицькій пресі в зв'язку з англійським конфліктом. Мусять-хотять чи не хотять — протестувати і запевняти в готовності оборонити до останньої краплі крові «социалистическое отечество» всі «вільні» громадяне країни совітів. Кожне число совітських газет приносить однаманітні, по наказу з гори ухвалені резолюції. Зараз не може відбутися а ні одне зібрання, яке б далеке воно ніби не було від усякої політики, як от з'їзд акушерів чи правописна конференція, без подібних запевнень. Не дурно «Пр. Правда» з радістю вигукує: «наукові робітники зміцнюватимуть обороноспроможність радюозу!». («ч. 121).

— Виселення з України. Протягом наступних десяти год з України мають виселити два мільйони чоловік, бо на Україні «значна аграрна перенаселеність». Наркомзем РСФСР сфуротив цей контингент до 890.000 чол., але всеукраїнський переселенський комітет не погодився з тим «і настоює на цифрі переселення з України 2 міль. чол., як на мінімальній» («Вісти», ч. 122). Читач певне ще не забув звістки, що ми подавали — в попередньому числі про те, що конференція «Озету» ухвалила «приєднати до хліборобства 500.000 жидівського населення

протягом ближчого десятиліття» і «поробити всі заходи», щоб цей план було виконано. («Изв.», ч. 116). Ці звістки поруч доповняють і пояснюють одна другу. Диви вище: «Заходи до побільшення життів. колонізації на Україні».

— «Надія комунізму». Піонерська організація в СРСР охоплює 1.500.000 піонерів і 250.000 жовтенят, що об'єднує їх 12.000 загонів Ю. П. Але ця організація, яка словами Бухаріна мовлячи, «найбільше дає надій, найбільше показує, найбільше веселить комуністичне око», переживає, як вся справа большевицька, глибоку кризу:

«Однак, тепер комдитрух у СРСР переживає великі труднощі, які позначаються у першу чергу тим, що зміст роботи не задовольняє великі потреби дітей, особливо старшого віку, й вони виходять з організації. За останні 6 місяців вийшло з організації до 80.000 дітей, а в самій київській організації з 1. IV. 26 року — 4.500».

За те розвиваються інші організації: як от «спілка голубятників», де спершу крали чужих голубів, а потім і речі. Діти з хуліганським ухилом вступають до жультресту (трест жуликів), де завданням було красти непомітно речі й докласти її знову на своє місце, а далі йшов шлях звичайних крадіжок».

Запад піонерського руху не помалу непокоїть большевиків, особливо тепер, «коли так гостро стоїть справа боротьби за молодь». Бухарін лякає товаришів чорними перспективами, «як-що вона вирветься з ваших рук». («Пр. Пр.», ч. 123). А чи не вирвалася вже? В кожному разі, факт, що кількість «юних піонерів» все зменшується, і признання наявності «боротьби за молодь» свідчать про втрату комуністами впливу на малечу і невдачу їхніх розрахунків на розклад юних душ.

На українських землях.

— Панахида по Головному Отаманові С. Петлюрі. 21 травня в Луцьку в українській брацькій церкві в присутності представників українських установ, українського громадянства та офіційних представників польської влади відбулася урочиста панахида по бл. п. С. Петлюрі. Теплими словами прот. А. Сагайдаківський охарактеризував небіжчика — як борця за українську державність.

— В Гродні та Берестю заходами місцевих українських емігрантських колоній були відслужені панахиди за упокій душі Головного Отамана Симона Петлюри в присутності представників місцевих польських частин, всіх українських організацій, школи та стороннього громадянства. Особливо гарно і надзвичайно урочисто пройшла панахида в Бересті, яку служили протоієрей Брацької церкви — п. о. К. Зносюк та військовий священник п. — о. Мільків в супроводі диякона тієї ж церкви.

— Меморандум в справі становища православної Церкви в Польщі. Варшавська митрополитанська рада, як пише газета «За Свободу» (з 2.6) подала польському урядові меморандум в справі правового становища православної церкви. В нім між иншим проситься дозволити викладати українську мову, яко обов'язковий предмет, по всіх школах Холмщини і Підляшша, в яких вчать православні діти.

— Відозва в справі церковного з'їзду. Організаційний комітет в справі скликання українського церковного з'їзду в Луцьку випустив відозву, яка широко поширюється по Волині та Полісся. В ній говориться, що: «Світська влада з'їзд дозволила. Отже ми мусимо всі з'явитися на цей з'їзд. За православному віру і церкву, во славу Бога, на користь українському народові і во ім'я спасення його — встанемо дружно як

справжні діти пращівської віри, як вірні сини свого многострадального народу.»
(«За Свободу» 2. VI).

— Перший Український Православний З'їзд 5 червня в Луцькому міському театрі відкрився перший український Православний з'їзд за участі 800 делегатів з усіх повітів Волині і шости повітів Полісся. Тому, що варшавська митрополія заборонила духовенству приймати в нім участь, ні один священик не приймає в нім участі. З'їзд розпочався урочистим одспіванням «Вірую» та «У царстві Твоім» українською мовою. Після того було обрано президію, заслухані привітання і приступлено до самої роботи. («Новий Час.» 8. VI).

— Надзвичайний з'їзд Холмщини. Після 4-літньої перерви в Холмі за участю 162 представників відбувся надзвичайний з'їзд Холмщини і Підляшша. Сконстатувавши розбиття українського громадянства та зп'ямувавши зрадницьку діяльність де-яких політичних груп, з'їзд ствердив, що лише об'єднання всього українського народу біля національного прапора дасть повний розвиток культурно-освітніх і господарських сил краю. Вибравши Народній Комітет для переведення наміченої роботи, з'їзд закінчився співом «Ще не вмерла Україна».

— Закарпатські Українці у Львові. До Львову приїхала ужгородська спортова дружина «Русь» на змагання з місцевою українською спортовою дружиною. З приводу цього приїзду закарпатських Українців була упорядкована урочиста зустріч і свято на честь дорогих гостей, на якому проф. Михайло Галушинський виголосив глибоко патріотичну, змістовну промову за національну єдність з нашими закарпатськими братами.

— Кооперативно-Просвітні курси в Дубні. Дубенське повітове товариство з 5 по 25 червня б. р. упорядковує безплатні кооперативно-освітні курси для практичної підготовки працівників в кооперативах та філіях «Просвіти».

— Те ж... «просвітитель». В селі Лаврів на Волині «Просвіта» захотіла відсвяткувати пам'ять Т. Шевченка. Приготували концерт і захотіли відправити панахиду, для чого звернулись до місцевого священника о. Григорія Гобчанського, попросивши при тому виголосити відповідну промову з зазначенням заслуг покійного. Той згодився і коли панахиду скінчив, то сказав присутнім, що... «Шевченко научений д'ячком... читав і пел (написано: писав) на кліросе, а також писав стішки і був великим славл'янином». Далі несподівано накинувся на тих, хто домагається українізації церкви, заявивши, що і вони згинуть так, як згинув Шевченко. («Новий Час.» 8. VI).

* * *

— Пряшівщина оживає. Пряшівщина, стара Пряшівська Русь, що нині перебуває в складі Словаччини, останніми часами вже більше нагадує чи то народніми з'їздами чи концертами чи іншими якими культурно-просвітніми заходами про своє хотіння — жити своїм національним життям. Цими днями в Пряшівщині має відбутися подія великої ваги, а саме — відкриття в Пряшові «першої руської народньої вистави», яка має показати світові все, що збереглося у неї з поля національно-культурного життя із старих часів, як і представити його теперішнє становище. Вистава матиме такі відділи: артистично-промисловий, народньо-етнографічний, церковно-мистецький, літературно-просвітній, шкільний і природничий.

3 життя еміграції.

У ЧЕХІІ.

— Річні збори професорської колегії Українського Університету в Празі. 30 травня б. р. відбулися річні загальні збори професорів та доцентів Українського Університету, на яких ректором Університету на слідуєчий 1927-28 академічний рік втретє підряд обрано проф. О. Колессу. Проректором Університету обрано попереднього проректора проф. С. Шелухина, деканом філософичного факультету обрано (на зборах факультету цього ж дня) проф. Дм. Антоновича, деканом правничого факультету попереднього декана проф. К. Лоського. В цьому складі новий сенат вступає у виконання своїх обов'язків згідно традиції 23 вересня 1927 р.

З короткого звіту про діяльність Університету за 6-ий рік його існування довідуємося, що протягом 1926-27 академічного року професорська колегія Університету складалася: з 21 звичайного професора, 6 — надзвичайних, 2-х доцентів суплентів, 1 доцента, 2-х приват доцентів і 4-х лекторів, разом — 36 осіб. Студентів на обох факультетах було: в зімовому семестрі — 250, в літньому — 251. Склали докторські іспити і були промовані: на докторів філософії п. п. Улянчин Войтих, Вергун Петро, Бурдичан Іван, Пачовський Василь, Лоський Ігорь, Вікул Микола, Січинський Володимир, Аркас Микола, Камінський Епіфаній (9); на докторів прав: п. п. Бойко Михайло, Окіс Василь, Павлик Андрій, Сіманцов Гриць, Федорів-Лантух Сергій, Чернявський Сільвестр, Івашкевич Володимир, Бмухварі Володимир,

Матюшенко Михайло, Нянчур Гордій, Панченко Петро, Питель Олександр і Володимирів Сергій (13).

Українське істор. філолог. т-во в Празі. 31 квітня відбулося річне засідання Т-ва. Проф. Антонович виступив з докладом на тему «Українська церква в Литві» (церква XVII ст. в українському стилі). Після докладу в адміністративному засіданні секретар Т-ва проф. В. Біднов подав справоздання за четвертий рік діяльності Т-ва, а потім переведені були збори нової президії. Обрано знов головою Т-ва проф. Д. Антоновича, заступником голови проф. О. Колессу і секретарем проф. В. Біднова.

— В істор.-філологічному т-ві в Празі 7-го червня виступили з докладами члени Т-ва: В. Січинський — на тему «Римська брама в Мілеті і фасад Володимир-Волнської катедри». П. Богацький — «Нові видання Т. Шевченка» і проф. В. Біднов — «Пам'яті В. Завитського».

— Товариство прихильників книги в Празі. 2 червня на чергових загальних зборах Т-ва виступив проф. В. Біднов з докладом на тему «Куліш та його переклади з Св. Письма». Розглянувши листування Куліша в справі перекладу Св. Письма з Барвинським і з іншими учасниками видання в українській мові Св. Письма Британським-Біблійним Т-вом, референт приходить до висновку, що Куліш вложив величезну працю в переклад Св. Письма, роками перекладав Старий та Новий Завіт, надавав цій праці дуже велике значіння і всю сливе роботу церевів сам. Родя проф. І. Пулюя, ім'я якого значиться поруч з Кулішевим на виданню Брит. Біблійного Т-ва,

була порівнюючи незначна, допомогова. З приміток у виданні Брит. Бібл. Т-ва з року 1904 (Старий і Новий Завіт) видно, що Кулюшеві в Старому Завіті належить переклад тільки Псалтиря, книга пісень Соломона та інші не помічені зовсім нічим іменем. — Отже не відомо, кому належить їх переклад. Частина перекладу в тому ж виданні зроблена відомим письменником Ів. Левицьким, але велика більшість перекладів належить Кулюшеві. Переклади, на думку референта, не можна назвати бездоганними, мова в перших виданнях мало приступна, в дальших виданнях значно виправлена, стиль невитриманий, переклад часом надто українізований і т. и.

Після доповіді проф. Біднова проф. Антонович прочитав доклад «Уваги до словника українськ. граверів».

На книжній виставці цього разу виставлено було до 100 нових українських книжок і журналів, переважно краще письменство з Великої України.

— Українське т-во прихильників книги в Празі урядило 9-го червня екскурсію до Старомійської Радниці (ратуші) в Празі на Старому Місті. Оглянуто було стару частину будівлі, вежу й каплицю XIV ст., зали засідань XVI й XVII ст., старовинні міські грамоти, печаті, книги статутів, протоколів засідань, образи, гравюри, годинники і інші старожитні пам'ятки від XV ст. до новітніх часів. Цікава між иншим книга протоколів засідань з 1861 року, що велася ще німецькою мовою і тільки один уступ в промові бургомистра вперше виголослено було і записано по чеськи. В уступі цьому він говорить про набуті права промовляти по чеськи, хоч гадав, що промови ті «не з нашої вини» і не будуть такі доладні і вправні, як промови по німецьки. Це говорилося 65 років тому в магістраті Праги, де тепер на

все місто не можна знайти ж а д н о ї вивіски німецькою мовою.

— Бюро праці при укр. респ. демократичном у клубі в Празі. Заходами Бюро примішені на посади 25 українців, що цього року скінчили Укр. Госп. Академію та інші високі школи в ЧСР.

— Бюро праці Студенської Громади Українськ. Педагогічного Інституту з початком червня б. р. розпочало свою діяльність. Завдання Бюра — допомога абсолювентам та студентам Педагогічн. Інституту. Бюро нав'язує стосунки з усіма установами, що опікуються справами еміграції як в ЧСР, так і за межами її.

— Вступні іспити при укр. реформованій реальній гімназії у Празі до 1, 2, 3, 4, 5 і 7 класів відбудуться 27-28 червня ц. р., магуранські іспити — 30 червня та 1-2 липня.

— Курси заочної освіти. Докладна записка С. Сірополка в справі курсів заочної освіти (диви його статтю: «Хто має взятися за організацію курсів заочної освіти», ч. 1 (59) «Тризуба»), свого часу була розглянута професорською радою Українського Педагогічного Інституту в Празі. Професорська рада ухвалила передати її на розгляд Українського Академічного Комітету в Празі. Академічний Комітет в засіданні 31-го березня ц. р. доручив спеціальній комісії в складі О. Лотоцького, В. Сімовича, А. Яковлева та С. Сірополка розробити конкретний план організації курсів заочної освіти. На жаль, Академічний Комітет до цього часу не скликав комісії, і справа ця не набрала поки-що будь яких реальних форм.

Вечір білоруських пісень. На бажання Центрального Союзу Чеськослов. студентства і Празької Секції Білоруського Т-ва поетів і письменників «Маладняк» улаштовано було 3 червня в концертному залі Уме-

лешкої Бесіди вечір, присвячений білоруській пісні. Доклад про білоруські пісні» виголосив проф. д-р Зденек Неедлі. Доклад ілюстровано було співами типових білоруських пісень: про кохання, родинне життя, жартовливих і т. и. Для порівняння проспівано було і три українські пісні. Усі пісні білоруські й українські виконала пані Н. Дяченко. Проф. З. Неедлі незабаром має виголосити такий самий доклад, присвячений пісні українській.

---Жіночі з'їзди в Празі. З 25 до 29 травня мав місце в Празі з'їзд ексекютиви Інтернаціонального Альянсу за виборчі права жінки. Ця велика міжнародна організація об'єднує жінок 40 різних країн світу в боротьбі за здобування жінці як активних, так і пасивних виборчих прав. Засновано її було ще в 1904 році в Берліні, і в той час жінки мали виборчі права лише в 4 штатах Америки та в 4 штатах Австралії. А нині в Європі існує лише кілька держав (Франція, Швейцарія, Югославія, Болгарія), де досі жінки не користуються виборчими правами.

Українські жінки на еміграції прямого зв'язку з цим Товариством не мають, бо вступ на до нього не вважався українцям конче потрібним з огляду на те, що українська жінка в своїй відродженій батьківщині, в демократичній вільній УНР мала повні виборчі права. А вступ до кожного інтернаціонального жіночого товариства для українських емігранток був завжди зв'язаний з великими труднощами, бо згідно з статутами всіх інтернаціональних товариств до складу її можуть входити лише жіночі організації тих народів, що мають свої власні уряди і живуть на власній території. Але Галичина з Інт. Альянсом за виборчі права жінки має контакт: при Союзі Українок, найбільшій жіночій організації в Галичині, галичанки мають спеціальну секцію, яка стоїть в тісному зв'язку з цим товариством.

Другий жіночий з'їзд був з'їзд представниць Т-ва Малої Антан-

ти, яке було утворено в 1923 р. в Римі на з'їзді вищеозначеного Альянсу за виборчі права жінки, і мета якого суто політична, а власне співвряця жінок слов'янських країн, Чехії, Югославії, Польщі, а потім ще й жінок Румунії та Греції для скріплення миру серед народів («армія миру» як називають себе жінки цієї організації), для охорони прав меншостей, а також для урівнення в правах жінок з чоловіками і т. и. Українки також не входять до цього Т-ва, бо утворилося воно під той час, коли у нас вже не було власної держави.

Але тому, що в трьох вище-названих державах, що входять в склад жіночого Т-ва Малої Антанти, живе український народ, складаючи в них національну меншість, то на з'їздах Малої Антанти жінки-українки вважають своїм обов'язком бути присутніми на прилюдних зборах, щоб поконферувати приватно з представницями Чехії, Румунії та Польщі, щоб нагадати їм про ті потреби української національної меншости, розсірення, задоволення, або хоч полєкшення яких часто залежить більше від живих, рухливих жіночих товариств, ніж від бюрократичних, часто заскоружлих місцевих інституцій. В дружніх розмовах з представницями народів, що панують над нашим народом, як національною меншістю, не втрачаючи надії її денационалізувати, дуже корисно буває нагадати про нашу українську солідарність, про нашу віру в об'єднання всього нашого поки-що розпорошеного народу і про те, що коли в програмі товариства стоїть охорона прав національних меншостей, то цей параграф має не лише прикріпати статут товариства, але й переводитися в життя в діяльності товариства. І в Празі під час з'їзду жіночої Малої Антанти представниці українського жіноцтва увійшли в тісний контакт з учасницями з'їзду для нав'язання зв'язків, взаємного ознайомлення й придбання симпатій до справи відродження українського народу.

Під час обох з'їздів Укр. На-

ціональна Жіноча Рада мала улаштувати на виставі місцевих праць чеських жінок свою окрему виставу ручних праць українських студенток з метою показати наші стильні національні вироби, а також для матеріальної підтримки українських студенток через продаж експонатів. На виставу вже було отримано згоду від Чеської Нац. Ради. Але незабаром цей дозвіл було взято назад, бо, як пояснила голова Чеської Нац. Ради, після українок такого ж дозволу стали прохати і інші національності (росіянки, югославки і т.и.). А через те, що дозволити всім прохаючим робити виставки своїх праць на чеській виставці не було можливим, то справа скінчилася тим, що й українська виставка не могла відбутися.

3. М.

В ПОЛЬЦІ.

— В десяту річницю існування Армії УНР 3 нагоди 10-ої річниці існування Армії Української Народньої Республіки 22 травня б. р. в Варшаві в православній митрополітальній церкві на Празі було відслужено урочисту службу Божу. Правив протопресвітер Армії УНР. п. о. Пашевський в сослуженню з численним українським духовенством. Після служби Божої виголосив він чулу промову, в якій торкнувся тернистого шляху, яким прямувала страдальницька і героїчна українська армія на протязі десяти років своєї минувшини.

— Академія з нагоди десятої річниці існування Армії УНР. Під високим протекторатом п. Головного Отамана — А. М. Лівичького відбулась у Варшаві 23-го травня урочиста академія з нагоди 10-ої річниці існування Армії Української Народньої Республіки. Академія відбулась в гарно удекорованій українськими національними кольорами, прапорами та зеленню великій залі Т-ва гандльовців при участі хору

Української Студентської Громади у Варшаві. Академію відчинив вступним словом п. ген. В. Сальський, в якому торкнувся він поодиноких моментів в творенні української армії починаючи від 1917 року та ідеології її творців. Закінчуючи свою промову п. ген. Сальський звернувся до військових з закликом не забувати ролі вояка і бути готовими до боротьби. Сотн. Б. Монкевич свій реферат «Піонери українського війська» присвятив пам'яті українського невідомого козака та докладно зупинився на 1917 році і з'окрема на історії 1-го м. Богдана Хмельницького полку. п. ген. В. Куц, в своєму рефераті «За визволення» (реферат цей видруковано окремою брошурою) торкнувся як короткої історії Армії, так і військових подій в 1917-1920 р. р. — По-між рефератами український студентський хор виконав цілу низку пісень.

— Панахида по Головному Отаманові и С. Петлюрі у Варшаві. В середу 25 травня в день перших роковин трагічної смерти Голови Директорії і Головного Отамана Військ УНР — Симона Петлюри в митрополітальному соборі на Празі було відслужено урочисту службу Божу. Церква була переновнена місцевою українською еміграцією з українським Генералітетом і членами Укр. Центр. Ком-ту на чолі. Завітав на службу Божу рівнож і п. Заступник Голови Директорії і Головний Отаман — А. М. Лівичький, який в ті дні проїздом перебував у Варшаві. Під час служби Божої в церкві перебували прапори 6-ої січової стрілецької дивізії, 3-го кінного полку та української Студентської Громади в Варшаві. Прапороносцям асистували старшини української армії і члени української студентської Громади у Варшаві. Останні в своїх хорпораційних відзнаках. Службу Божу відправив-єпископ Олександр при участі численного українського духовенства. Співав з українською вимовою митро-

політальний хор. Протопресвітер Військ УНР п. — о. Пашевський виголосив високопатріотичну промову.

— Жалібна академія у Варшаві. Рівно ж 25 травня в сумні роковини смерті Голови Директорії і Головного Отамана в салі офіцерського казино (Алея Шуха, 23) відбулась урочиста жалібна академія присвячена його блаженній пам'яті. Академію організував Комітет об'єднаних українських організацій м. Варшави. Салю переповнили представники як українського, так і польського, грузинського та ин. громадянства. Серед останніх багато визначних політичних і громадських діячів, представників війська, науки, преси та ин. За президіяльним столом заняли місця: п. п. М. Ковальський, запрошуючи додатково до Президії п. Ректора Варшавського Університету проф. Гриневицького, був ректор того ж Університет проф. Кошенбар-Лисковського, відомого письменника А. Струга, п. Волошиновського, п. мін. Толочка та від Українського громадянства — п. ректора проф. І. Огієнка, б. голову УЦК п. А. Лукашевича, голову союзу українських жінок у Варшаві — Н. О. Саліковську і Голову Союзу укр. студ. емігрантів у Польщі — С. Кірічка. Далі за президіяльним столом стояли прапороносці з прапорами 6-ої січ. стріл. дивізії, 3-го кінного полку і та Укр. Студ. Громади у Варшаві. А ще далі на тлі відповідних до моменту декорацій на відповідному підвищенні містилось погруддя С. В. Петлюри. Академія розпочалася співом «вічна пам'ять», після чого забрав слово проф. І. Огієнко. В своїй промові він дав оцінку постаті С. Петлюри, яко національного вождя та схарактеризував ті обставини, серед яких йому, вождеві народу і армії, доводилось працювати. Хор відспівав «Як умру, то поховайте», а потім промовляли: п. А. Струг, мін. Стемпов-

ський, мін. Толочко та Голова Грузинського Комітету у Варшаві п. Салакая. З досить ґрунтовними рефератами виступали п. Ю. Киркиченко та ген. Шандрук. В своєму рефераті п. Ю. Киркиченко дав широкий нарис державного устрою Укр. Нар. Республіки та праці її законодавчих, виконавчих і судових органів під проводом С. Петлюри. Ген. Шандрук торкнувся організації Української Армії і тієї ролі, яку відіграв в ній покійний Головний Отаман. Академію було замкнено співом національного гімну.

— Реферати в Укр. Студ. Громаді у Варшаві. Серед рефератів, які в останньому часі читалися на суботніх збірках в Варшавській Студентській Громаді, варто відмітити реферати представників чужоземного студентства. Так напр. представник Союзу німецьких студентів у Польщі, т. Йоб прочитав в німецькій мові досить вичерпуючий реферат, в якому дав освітлення життя німецьких колоністів на Україні від найдавніших часів і сучасного їх положення. Представник білоруського студентства п. М. Григорович в білоруській мові виголосив реферат на тему «Білоруський народ в його історичній минувшині». На цьому рефераті були присутні окрім членів Громади й білоруські, німецькі та болгарські студенти. Рівно як заслуговують на особливу увагу реферати редактора «Natio» п. П. Лисяка. 29 травня прочитав він в Громаді реферат на тему «Національна ідея в політичному розвитку Європи в XIX та XX віках». Другим з цієї серії був його реферат — «Характеристика українського монархізму», який він прочитав в Громаді 5 червня і в якому він торкнувся ідеології Липинського та його визнаців. Після всіх рефератів відбулися дискусії.

— «Весняні вечори» Варшавської Студентської Грома-

дн. 4 червня в салях клубу урядовців ПКО (Бодуена, 4)) відбулись «Весняні вечорниці» Української Студентської Громади у Варшаві, які досить мило пройшли і на яких була присутня майже виключно академічна молодь.

— Нові відділи УЦК у Польщі. Укр. Центр. Комітет заснував свої відділи в Станіславові, Стшалкові і Лодзі. Заснування цих нових відділів є новим і цінним придбанням організаційного життя української еміграції у Польщі.

— Обласний український з'їзд у Кракові. Заходами організаційного з'їзду по скликанню українського обласного емігрантського з'їзду одержано офіційльний дозвіл на його скликання в м. Кракові на 12 і 13 червня ц. р. В з'їзді мають взяти участь делегати української еміграції з восвідства: Краківського, Келецького і м. Шлезька. Ціль з'їзду — організація української еміграції. («Укр. Нива». з 5. VI).

— Ренти для інвалідів армії УНР. На останньому засіданні польської ради міністрів ухвалено закон про відшкодування для бувших військових формацій армії Укр. Нар. Республіки. Ближчі інформації в цій справі подає Український Центральний Комітет у Варшаві. («Новий Час») з. 8. VI).

У ФРАНЦІЇ.

— Українська Громада в Шалеті. 26 травня с. р. в пам'ять смутних роковин смерті п. Головного Отамана Громада влаштувала урочисту академію в помешканню Громади. В жалобній оправі портрет Покійного на стіні, оздоблений великим вінком із живих квіток. Академію відчинив заступник Голови п. Ю. Бацуца, виголосивши коротку промову, і запропонував вшанувати

пам'ять Вождя вставанням і приспівати «Вічну Пам'ять». Присутні з великим чуттям співають. Далі слово було дане п. ген. Свариці, який в своїй промові торкнувся значіння і ролі Головного Отамана в відродженню української нації. Далі хор виконав «Як умру, то поховайте». Промовляли ще п. п. Татаруля, М. Ковальський і Ю. Бацуца, які в своїх промовах з різних боків освітили величню постать Вождя українського народу. Закінчилася академія співом «Чуєш, брате мій».

— В суботу 22 травня п. М. Ковальський виголосив в Громаді доклад на тему «Українська проблема в освітленню російської думки». А 31 травня з ранку відбувся його реферат на тему «Трагедія Українського Поета (П. Тичина)».

— Перед тим на протязі двох субот відбулися доклади п. Котенка на тему «Організація селянства», які не були закінчені ще і чекають кінця.

— Коломбель (Кальвадос). 15-го травня Українська Громада відбула виставу (Наташка Полтавка). Після вистави хор виконав кілька пісень. На виставі і концерті було до 750 душ переважно французів. З виконавців особливо виділялася Наташка Полтавка пані Бачинська. Не можна обійти мовчанкою, того, що частиною того морального і матеріального успіху, який мала вистава, треба завдячити надзвичайно ласкавій допомозі п. мера м. Коломбель, який був розпорядчиком цього вечера.

Перелбачається між иншим подібна вистава і в сусідньому Дів і в Кан.

* * *

Жіночий Гурток Укр. Еванг. у Франції виконає різні українські і європейські вишивки. Звертайтесь особисто до п. Алеїновської що четверга від 19-ої до 21-ої години rue de l'Avre, 17 Paris (15-e) листовно: П. Лубенець 17, rue de l'Avre — Paris 15-e.

* * *

До відома п. Власенка-Підгайного: адреса п. А. Мойсієнка така: St. Marcinkancy Torowy wozkiego toru I. Kuliesza dla A. Mojsiejnka. Pologne.

В БОЛГАРІІ.

— З життя українців у Болгарії. З 1921 р. і до 1923 українці під захистом Укр. Леґації та невтомною працею керуючого Леґацією В. Драгомирецького почували себе досить гарно не тільки з морального, але і матеріального боку; одержували паси, легітимізувалися, яко громадяне УНР. Поруч з Леґацією працював і «Комітет Допомоги Українцям»; який утримував український притулок «Хата» теж під головуванням п. Драгомирецького. Від 1923 до 1925 р. справа трохи погіршала, бо п. Драгомирецький захворів тяжко від втоми: аби підтримати напівправну леґацію та український притулок матеріально він, старістю, поїхав скитатись по Болгарії з українськими леґіціями науково-літературного характеру, але не надовго вистарчило його сил; в дорозі занедужав паралічем лівої всієї сторони і ледве доїхав до Софії. З його хворобою все занепаало, але ще потроху животіло, бо він продовжував працю через секретаря Комітету. Ще пів року стояв він на сторожі емігрантських інтересів у Болгарії, продавав послідне на лікування і не хотів кидати свого поста, але, обіднівши зовсім, не маючи навіть хліба, мусів виїхати, з Болгарії; хворого перевезли на двірець, а там він доїхав до Праги на Чехах, де жили його сини. Після його виїзду ще видавано посвідки українцям — політичної благонадійности для одержання легітимацій. З 1926 року такі посвідки стали не дійсними, бо болгарська влада визнала тільки Російський комітет. Майже рік боролися ми з міністерством закордонних справ за признання нашого Комітету, але з одного боку русофільська

влада, а з другого — натиск росіян та відсутність п. Драгомирецького привели до того, що нам офіційно відмовили. Все ж таки українці нашли вихід; аби не йти до росіян за посвідками, брали політичну благонадійність від поліцейських частків і легітимізувалися, яко українці. З останнім наказом влади всі емігранти повинні взяти Хансенівські паси і тут українцям приходить відчуття увесь жах нашого положення. Ці паспорти видаються не безпосередне болгарською владою, а через російський комітет. Українці ходили туди і хотіли, або було зазначено в паспортах національність — українець, горожанство — українець; росіяне на це не згоджуються, а пишуть «руський». «Малороси», для яких однаково чи вони руські чи татари, взяли такі паси, а українці відмовилися. Завдяки тому, що без Хансенівського паса не дають легітимацій, нам приходить жити не легально. Секретарь Комітету пішов до начальника адміністративного відділу в цій справі, на що той йому відповів «почекайте трохи, поки ми вяснимо, хто мусить давати такі паси українцям». З приводу цього вдалися ми до нашої місії в Румунії, аби вона віднеслася до Уряду УНР, і разом порушили питання в Женеві. Г. К.

В СЕРБІІ.

— З життя Білгородської «Просвіти». Як пише «Діло» біля білгородської «Просвіти» об'єдналися всі українці, як місцеві так і з провінції без різниці політичних переконань. На жаль з різними причин діяльність товариства мало помітна і мало коли нагадує про себе. На протязі цілолітнього існування «Просвіта» все ж спромоглася на прилюдний український виступ, що пройшов з великим моральним успіхом. Сербська публіка мала нагоду пізнати українські народні пісні та подивитися на українські на-

родні вбрання. В травні місяці було упорядковано Шевченківське свято. Нещодавно була обрана нова управа, яка сподівається оживити життя «Просвіти.»

БІБЛІОГРАФІЯ.

«Записки Українського Наукового Інституту в Берліні. Квітень 1927 р.» Вип. I. (німецькою мовою), ін. 8-о 74 ст. вийшли допіру з друку. Книжка має такий зміст: 1) Дорощенко Д. Розвиток і здобутки української наукової дослідної діяльності за останні п'ятдесят років. 2) Дорощенко Д. Українська Академія Наук у Києві. 3) Мірчук І. Українське Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові. 4) Мірчук І. Українські Наукові Установи в Чехословачії. 5) Український Науковий Інститут в Берліні. 6) Залозецький В. Результати наукових дослідів про старі пам'ятки мистецтва на Україні (1914-1927). 7) Мірчук І. Українська філософична бібліографія останніх років 8) Кузеля З. Володимир Гнатюк. Некролог.

Як бачимо, перший зошит Записок Українського Наукового Інституту в Берліні містить в собі низку оглядів українського наукового життя та тих інституцій, коло яких це життя гуртується. Звичайно, нічого й думати дістати з такої невеличкої книги справді повне знайомство зо всіма нашими науковими установами та їх діяльністю. Знайшли собі освітлення головним чином наукові та високошкільні інституції, що знаходяться по-за межами Великої України, та її то не повно. Бо п. Мірчук, наприклад, даючи огляд українських наукових установ в Чехословачії, чомусь жадним словом не згадав Наукового Історико-філологічного Товариства, яке за три роки своєї діяльності внесло не аби-яку пайку в українську науку.

З наукового життя Великої України мало можемо ми довідатись

з цього зошита, що містить тільки дуже коротку замітку проф. Дорошенка про діяльність Української Академії. Наук. Тільки деякі галузі діяльності Академії знайшли собі детальніший огляд, де-які ж і зовсім не згадані як напр. Археологічний Комітет, який, як не як, а видав уже декільки публікацій, з яких назвемо напр. хоч «Звідомлення за Археологічні досліді за 1925 рік», та збірник, присвячений Трипільській Культурі та инш.

Автори статей, присвячених оглядам вузких галузей наукового життя, вийшли значно щасливіше при виконанню свого завдання і дійсно стаття п. І. Мірчука: «Українська філософична бібліографія останніх років (1921-1927)» та п. В. Залозецького: «Здобутки наукових дослідів про старіші пам'ятки мистецтва на Україні (1914-1926)» дійсно дають повне та правдиве уявлення.

Не дивлячись на згадані хибні збірники треба вітати як один з небагатьох друків, що ознайомлять європейські кола з нашими науковими здобутками.

Остається побажати, щоб оголошений на звороті 1-ий Збірник праць Українського Наукового Інституту в Берліні швидко вийшов у світ.

З ЧУЖОЗЕМНИХ ГАЗЕТ

Американські газети про Україну.

Christian Monitor, Boston 16-5-27. (від власного кореспондента):

— Українізація на Україні переводиться для потреб селянства.

«Колісь Київ був відомий як «мати руських городів», а тепер можна перейти все місто, не помітивши жадного зв'язку з Росією: назви вулиць, назви державних і громадських установ, вивіски — все українське. Головний часопис «Пролетарська Правда» українізована, і для читачів, які не вміють по українському, зоставлено одну невелику сторінку. Підеш в

оперу послухати «Кармен», то напевне співатимуть по українському.

«Український націоналізм зробив великі кроки, відколи автор був в останнє в Києві, 1924 р. Тоді російська мова держалася ще поруч з українською, тепер же українська цілком витіснила її з державних установ. Нерідко можна завважити в урядовців таке саме небажання вживати її (хоч вони її й знають), як і в Польщі, Латвії та инш. країнах, що колись були складовими частинами Російської Імперії.

«Український націоналізм має свої нетолерантні сторони: українізація переводилася досить безпощадно: одного дня газети оголосили спис імен 36 урядовців, звільнених за те, що не вивчили української мови.

«Тільки незграбна статуя Карла Маркса перед мійським совітським будинком та кілька вулиць, переіменованих в честь Маркса, Енгельса та Воровського нагадують про факт тісного політичного звязку України з Росією. Звязком цим є урядова Комуністична Партія.

«Без жадного сумніву політика примусової українізації, яка хоч і мала свої помилки і ексцеси, була справді мудрим кроком з боку комуністичної партії. Як би справа йшла тільки про міста, то така рішуча українізація була б ледви оправданою. В Києві напр. населення поділене більш менш рівно між росіянами, українцями та жидами, а останні звичайно вживають швидче російської ніж української мови. Але Київ лише острів в морі українського селянського населення, рідна мова якого українська. І в інтересах цієї більшости українського селянства і була переведена українізація.

«Chikago Tribune» 23-5-27.

***

Некомпетентні урядовці паралізують працю,
(Одна з цілого ряду статей автора,

горожанина Брукліна, якого совітська адміністрація була арештувала торік за порушення законів монополії торгівлі).

«Досліди мої довели мені, що найвідповідальніші посади в совітській адміністрації даються людям зовсім некваліфікованим займати їх; в дійсності існує одна кваліфікація: урядовець мусить бути комуністом.

«На чолі Українського Лісового департаменту стоїть молодий комуніст, бувший аптекарський провізор: йому підвладні досвідчені лісничі. Його контроль і поради цілком дезорганізували департамент і тепер українські ліси гинуть через його некомпетентне управління.

«На чолі «Цукротресту» стоїть п'яниця, бувш. тесля, який під час червоного терору прославився великою кількістю езекуцій; під проводом такої людини бувші директори цукроварень пробують працювати, не дивлячись на недостаточну платню і зле поводження з ними, з тими наслідками, що цукрова продукція в дуже лихому стані.

«Головою Українського Професійного Союзу (Трэд Юніонів) є бувший шкільний учитель з Житомира, також комуніст. Він мав смілість признатися мені, що ще не озгайомився з своїми обов'язками і що тому може було так багато безробітних. Я бачився з ним пізніше і він казав мені, що вчиться. Кожна гарненька дівчина, що хоче дістати посаду в його департаменті, мусить придбати його прихильність».

***

«Libertaire» 27-5-27 в статті під заголовком: «Рягуйте ваших братів по російських тюрмах», містить лист політичних в'язнів Харківської Центральної тюрми до Всеукр. Сов. Цент. Викон. Ком.

«З нагоди недавніх відвідин Харькова ріжними робітничими

європейськими організаціями, офіційна російська преса не раз заповіляла, що совіт. уряд «дає найбільші можливості вільно і без перешкод знайомитися з обставинами життя в СРСР».

«Ми протестуємо проти цієї брехні і проти неправдивого представлення стану в'язниць адміністрацією ГПУ».

В листі оповідається далі, що кожного разу, як в'язницю (Цент. Харків. Тюрму) відвідують чужоземні делегації (робітничка німецька, голандської молоді, американських студентів, німецьких робітниць), політичних в'язнів силоміць, під загрозою револьверів перетягали в частину в'язниці, яку чужоземним гостям не показують, а на їхні запитання про політичних в'язнів, кажуть, що «таких тут немає». Коли політичні в'язні випадково, бувши на проході в дворі, почули, що приїхала делегація робітниць з Німеччини оглядати тюрму і побажали з ними побачитись, адміністрація в'язниці заповнила їх, що то «просто комуністки з німецьких колоній УССР.»

«В такий спосіб сов. уряд «інформує» чужоземні делегації про обставини життя в СРСРській Республіці. Вони, розуміється, добре знають, що чужинці, зустрівшись з політичними в'язнями, довідались би, що по тюрмах сидять соціалісти-революціонери, що їх адміністративно (без суду) засуджують на довгі роки до висилки у віддалені місця, що адміністрація ГПУ примушує їх писати заяви до преси і робить насильства над тими, хто відмовляється такі заяви підписувати. По інших в'язницях випадки голодових страйків, самогубства зовсім нерідкі. Коли за царського режиму бували такі випадки і про них довідувалися за кордоном, то кінця не було обуренню та протестам по всіх країнах. А тепер де ділася світова совість? Де обурені голоси принаймні робітничих, прогресивних, ліберальних та радикальних організацій.

Лист підписало 17 душ політичних в'язнів, з них: 7 анархістів, 1 лі-

вий с. р., 5 соц. сіоністів, і 4 члени Соціалістичної Молоді.

* * *

В ч. 49-50 пражського «Lesh'a» читаємо:

«Дивуємося французам і англійцям, що вони зле знають наші визвольні змагання, нашу визвольну працю, нашу історію, нашу республіку.

«Але коли б ми поклали руку на серце, коли б трохи перевірили своє сумління і знання, ми прийшли б до того висновку, що і у нас не краще, що невелика і у нас поінформованість про балтійські держави, про Фінляндію і зрештою, навіть про Україну.

«Що знає наш середній обиватель про історію України?

«Про відношення українців до інших слов'янських народів? Про їх національні і політичні ідеали? Занадто мало.

«А прецінь про Україну і про українців нас мало б де-що цікавити.

В Україні лежить ключ від майбутньої східно-європейської ситуації:

«Коли на сході Європи повстануть коли небудь в майбутньому міжнародні конфлікти, то вони будуть із-за України.

«І коли в майбутньому вибухне на сході Європи коли небудь воєнна пожежа, то вибухне вона на Україні і для України.

«Тому ми мали б справам українським віддавати більше уваги.

«До того ми маємо і причини спеціально свої, слов'янські і чехословацькі.

«Спочатку слов'янські: ми все таки в своїй основі є народом безкомпромисово русофільським. І кожне ослаблення великої Росії є для нас тяжкою втратою в нашому панславизмі.

«І тому є нашою справжньою повинністю прикласти руку до ідейної справи об'єднання всіх слов'ян, залишитись піонером того великого руху панславизму, який нам давав сили в найтяжчі часи і який з нас робить і до нині ініціаторів у великій родині слов'янській.

«І з цієї причини мусимо цікавитись Україною і українцями більше, ніж досі: якими стежками йде їх ідейний розвиток і як вони збираються улаштувати свої стосунки до Росії, до Польщі, до нас, — і як шукати дорогу до спільного слов'янського порозуміння.

«А по-друге, причини наші чехо-словацькі: Підкарпатська Русь за останні часи стала причиною

дивно «приятельських» виявів українців у Львові.

«Не думасмо, щоб були ті демонстрації проти нашого консульства справедливі.

«А дуже нас цікавило б, — кому не потрібно.

«Хто нам відповідь?

«Тільки українці.

«Тільки вони можуть нам висвітлити, — чого хочуть в майбутньому від слов'янства і чого хотіли у Львові перед нашим консульством». —

О д Редакції

З огляду на Зелені Свята минулого тижня чергове число «Тризуба» не вийшло. Випускаємо тепер подвійне.

КОРОТКИЙ КАСОВИЙ ЗВІТ

Скарбника Міжорганізаційного Комітету вшанування та оборони пам'яті С. В. Петлюри в Ч. С. Р. за час від жовтня 1926 до березня 1927 (стан на 25. IX. 1926 до 15. III. 1927 включно), — перевірений Ревізійною Комісією та прийнятий і затверджений Загальними Зборами Комітету 19. III. 1927.

П Р И Б У Т К И :

1. Пожертви та листи даток поза Ч. С. Р.	кор. ч.	1498,80
» » » болг. лев 1730 »		
2. Листи даток (в Празі)	»	6091,75
3. 5% податок від організації	»	160,00
4. Від окремих осіб	»	230,00
5. Зворот авансів	»	16,65
6. Від продажу листівок	»	31,00
7. Перехідні суми	»	264,80

Всього прибутку за відвітну добу — болг. лев 1730 » 8293,00
 Прибуток попередньої відвітності ..... кор. ч. 10455,34

Загальний прибуток (від початку існування Комітету)..... бол. лев 1730 кор. ч. 18748,34

В И Д А Т К И :

1. Родині С. В. Петлюри	кор. ч.	2200,00
2. » » » болг. лев 1730 »		
3. Судовій Комісії в Парижі	»	4000,00
4. Сплата позичок	»	700,00
5. Канцелярське приладдя	»	55,10
6. Поштові видатки	»	294,40
7. Подорожі	»	516,70

8. Помешкання для зборів	»	150,00
9. Передрук матеріалів	»	183,40
10. Аванси	»	400,00
11. Переходні суми	»	264,80
<hr/>		
Всього видатків за відčitну добу	болг. лев	1730 » 8764,40
Видатки попередньої відčitности	»	731,50

Загальний видаток (за весь час існування Комітету)	болг. лев	1730 » 16095,90
Готівка в касі на 15. III. 1927	»	2652,44
Б а л а н с	болг. лев	1730 » 18748,34

Скарбник Комітету Степан Шишковський
Голова Комітету О. Шульгин.
Голова Фінансової Комісії Філонович.
Секретарь Ф. Слюсаренко.

7. V. 27. в м. Празі.

ГРОШОВИЙ ЗВІТ КОМІТЕТУ

для вшанування пам'яті С. Петлюри за місяць березень та квітень 1927 р.
м. Подєбради.

П Р И Б У Т О К :

1. Сальдо з минулого місяця		4170,50
2. Від самооподаткування членів української колонії в Подєбрадах:		
а) професорів і службовців УГА	1598,50	
б) студентів У. Г. А. членів академ. Громади	2990,60	
в) студентів У. Г. А. не член. Акад. Громади	38,00	
		<hr/> 4627,10
3. Добровольні пожертви:		
а) від п. Степана Паниці	20,00	
б) від п. Миколи Захарченка	10,00	
в) від п. Івана Нестерка	дол. 10	
г) від Споживчого Т-ва «Україна» помісячних внесків за січень-лютий, березень та квітень	400,00	
д) від кооперативу «Наша Хата» щомісячних внесків за січень, лютий та березень.....	150,00	
	—10 дол.	580,00
4. Ріжні поступлення		10,20
		<hr/> 9837,80
Р а з о м	дол. 10	к. ч. 9837,80

В И Д А Т О К :

1. Допомога родині С. Петлюри	1320,00
2. Видатки пресової референтури	266,80
3. Переслано Судовій Комісії в Парижу на видатки судового процесу	дол. 10. 5000,00
4. Видатки секції Комітету	21,00
5. Канцелярійні та дрібні видатки	255,30
6. Каса	2524,70
	<hr/> 9387,80
Р а з о м	дол. 10. к. ч. 9387,80

Голово Комітету Мод. Левицький.
Фінансовий Референт Козловський
Секретар В. Пасічник.

З М І С Т.

Париж, неділя, 26 червня 1927 року — ст. 1. — О. Бочковський. Європа та українське питання — ст. 2. — І. М. Куди завели Волинські політики? — ст. 10. — М. С. На колонізаційні теми — ст. 13. — О. Костюченко. Нотатки — ст. 17. — Пам'яті Д. Шербаківського — ст. 20. — O b s e r v a t o r. З міжнародного життя — ст. 23. — З преси — ст. 28. З Паризького життя — ст. 30. — Х р о п і к а : — З Великої України — ст. 31. — На українських землях — ст. 34. — З життя еміграції: — В Чехії — ст. 36. — В Польщі — ст. 39. — У Франції — ст. 41. — В Болгарії — ст. 42. — В Сербії — ст. 42. — Бібліографія — ст. 43. — З чужоземних газет — ст. 43.

О Г О Л О Ш Е Н Н Я.

Чергова служба Божа буде 3-го липня о 10-30 г. ранку. Після служби Божої — відбудуться загальні збори членів Парафії. Нагадується всім ш. п.п. членам Парафії, про крайню потребу поповнення своїх залеглостей — місящних внесків. Гроші приймає титарь Парафії п. Рудичів що дня до 6 г. вечора, 19, rue des Gobelins. ch. 5. Paris XIII.

К н и г а р н я «Т Р И З У Б».

має на складі прегарні національні відзнаки — Тризуб, видання Комітету Вшанування Пам'яті С. Петлюри по ціні 3 фр. і 5 фр. Пересилка на рахунок покупців.

К н и г а р н я «Т Р И З У Б».

одержала великий транспорт листівок, вишиванок, нот, національних відзнак і книжок, в тім числі: 1) Комплекти Літ. Наук. Вістника за 1927 р. 2) Є. Чикаленко. «Спогади». 3) Д. Дорошенко. »Спогади«. 4) Д. Донцов. «Підстави нашої політики». 5) Словники. 6) «Кобзарь» Шевченка. 7) Мод. Левицький. «Укр. граматика». 8) Портрети І. Франка і С. Петлюри. 9) Б. Лепкий. Трилогія «Мазепа».

Редакція і Адміністрація: 19, rue des Gobelins, Paris XIII.

Поштова адреса: «Le Trident» (Tryzoub). Boîte post. № 15. Paris XIII.

Редагує—Комітет.

Адміністратор: *Іл. КОСЕНКО*

Le Gérant : Mme Jeanne de Carvalho Gerzain.

Soc. Anon. Imprimerie de Navarre, 5, rue des Gobelins, Paris.